

BERNALDI PRESBYTERI DE VITANDA EXCOMMUNICATORUM COMMUNIONE, DE RECONCILIATIONE LAPSORUM.

ET DE

CONCILIORUM, CANONUM, DECRETORUM, DECRETALIIUM, IPSORUMQUE PONTIFICUM ROMANORUM AUCTORITATE

LIBER

Nunc primum ex tenebris in lucem vindicatus.

LECTORI.

Quis fuerit, et quæ scripserit Bernaldus Constantiensis presbyter, docuit Gretserus in Apologia pro Gregorio VII. Cui etiam varia Bernaldi opuscula pro Gregorio eodem pontifice contra schismaticos, ante nunquam visa, inseruit. Interea numine bene amico ex tenebris emersit et iste qui nunc publicatur tractatus, quem, ut vindicem Gregoriani nominis et honoris, cum orthodoxo lectore communicare non distulimus.

Gebhardus, quem brevi præloquio alloquitur, forsitan ille erit de quo Bernaldus in suo Chronico, anno 1098. *Gebhardus* (sic enim legendum, non ut Urstisiana editio, *Gerhardus*) *venerabilis abbas Schaffhuseusis pro humilitate locum suum, annuente domino papa, dimisit, et ab ipso concessionem, ut alius eidem loco abbas præficeretur, impetravit. Item, anno 1100, Gebhardus venerabilis abbas, qui pridem Schaffhuseensem abbatiam pro Deo dimisit, et hoc cum auctoritate domini Urbani papæ Hierosolymam cum exercitu Christianorum petiit, qui post multos labores civitatem obtinuerunt, et prædicto abbati sepulcrum Domini custodiendum commiserunt.*

Porro quidquid in hoc opusculo Bernaldus disputat, id eo tendit ut ostendat Gregorii VII et aliorum recentiorum pontificum decretis non minorem reverentiam, observantiam et obedientiam deberi ac salutis veterum pontificum et conciliorum; ac propterea excommunicatos tunc a sede apostolica merito vitari; reversos tamen, vel ad meliorem mentem reverti cupientes, jure recipi et venia donari; erant enim qui se lapsis in schisma regidores quam oportebat præberent

Domino ac venerabili GEBHARDO evangelicæ perfectionis viro BERNALDUS solo nomine presbyter, non moribus, post transitoriam hujus vitæ peregrinationem, cœlestis patriæ æternam possessionem.

A se saltem ab eorum contagio immunem custodiat. Omnipotentis Dei misericordia vos semper incolumem nostrique memorem protegat, domne frater amantissime. »

De periculosa excommunicatorum communione vitanda, in quantum potuimus, vestræ petitioni scribendo satisfacere studuimus. Sed et alia adjicere non piguit quæ non minus vobis placitura putavimus, videlicet quid sit intelligendum de rigore canonum super damnatione sive depositione lapsorum. Item, de reconciliatione eorum sive hæreticorum. De quibus omnibus non nostras, sed sanctorum Patrum sententias fideliter collegimus. Harum enim rerum consideratio, nostro tempore maxime necessaria, in quo sancta Ecclesia inter excommunicatos et damnatos supra modum laborat, ut vel eorum aliquem in sinum suum recipiat, vel

Quantum ex apostolicorum virorum sententiis colligere potuimus, tres sunt personæ quas sancti Patres nostri sub excommunicatione multari notaverunt. Principaliter quidem ipse excommunicatus, qui specialiter ab ecclesiastica communione iudicario ordine separatus est. Deinde fautor ejus, qui ei intus et exterius assentiendo et cooperando favere non veretur. Item, et communicator ipsius, qui, etsi ejus errori se assentire non detegat, ab ejus tamen se communione non separat. Sed et hi omnes audiant quid beatus Gelasius papa scribens Orientalibus episcopis dicat: « Omnes, inquit, complices, sectatores, communicatores damnatæ semel pravitate pari sorte censentur. » Et post pauca :

« Acacius, inquit, qui Petro communicavit, ut criminis particeps, ita factus est pœnæ. » Item, omnibus episcopis Dardaniæ: « Patres, inquit, nostri, auctore cujuslibet insanie, ac pariter errore damnato, sufficere judicaverunt, ut quisquis [edit. Rom., Decretal. *quisque*] aliquando hujus erroris communicator existeret, principali ejus sententia damnatus esset [edit. Rom. *principali sententia damnationis ejus esset obstrictus*]; quoniam manifeste quilibet vel possessione sua, vel communione possit agnosci. » Et post pauca: « Forma fidei communionisque catholicæ, Nicæno prolato concilio, Arianos omnes, vel quisquis in hanc pestem sive consensu, sive communione deciderit, sine retractatione excludit [edit. Rom. *concluserit*]. » Idem in sequentibus: « Idem ipse error, qui semel est cum suo auctore damnatus, in particeps quolibet pravæ communionis effecto, et execrationem gestat et pœnam. »

Qualiter autem excommunicatos vitare debeamus, apertissime nobis præscriptum est a SS. Patribus, inter quos Callistus I (1054), papa et martyr quatuor res enumerat, in quibus excommunicatum vitare debeamus, videlicet in salutatione, in osculo, in oratione, in mensa. « Nam quicumque, inquit, in his vel in aliis prohibitis scienter excommunicatis communicaverit, juxta apostolorum institutionem, et ipse simili excommunicationi subjaceat. »

Fautores quoque eorum et communicatores nihilominus vitare debemus juxta attestationem B. Gelasii papæ, qui Orientalibus episcopis de Acacio communicatore excommunicatorum scribens, ita testatur: « Nihil nobis commune cum hominibus communionis externæ. » Idem in sequentibus: « Quid juvat, si quis alicui evidentiori hæretico non communicet, et his tamen communione jungatur qui ab illius communione non sunt divisi? » Unde et multi religiosi ex Romanis se a communione Anastasii papæ subtraxerunt, eo quod ipse cuidam diacono Thessalonicensi communicaverit qui jam Acacio communicavit. Sic enim Romanus Pontificalis testatur (1053).

Ideo autem SS. Patres communicatores excommunicatorum æque ut excommunicatos vitari voluerunt, quia eosdem, quasi qui se ipsos damnaverint, habuerunt. Hinc B. Gelasius papa ad prædictos scribens de eodem Acacio: « Quid, inquit, queruntur Acacium a nobis fuisse damnatum, cum recepta communione Petri se doceatur ipse damnasse? » Nam, cum omnis excommunicatus extra Ecclesiam sit, nullusque simul intra et extra esse possit, ille indubitanter a catholica unitate se separat, quicumque se ab excommunicatorum communione non sequestrat. Jure ergo a Catholicis deviantur, ut excommunicati, qui ab excommunicatorum communione non sunt sequestrati.

Sciendum autem quia, quandiu mali in catholica

(1054) *Exstat hæc epist. tom. I Concil. novæ edit.*

A unitate sunt, bonos, nisi consentiant, sua communione non maculant, sicut B. Aug. contra Donatistas frequentissimæ et irrefragabiliter probat. Postquam vero ab Ecclesia separantur, non jam sola consensione, sed etiam exteriori communione communicatores suos maculare non dubitantur.

Unde idem B. Aug. in IV Carthaginiensi concilio a CCXVII episcopis habito, sententiam excommunicationis sua subscriptione confirmavit super eum, quicumque deinceps excommunicato vel in oratione communicaverit. Qua sententia et ipsi apostoli hujusmodi communicatorem damnare, juxta attestationem Callisti papæ.

Hucusque de lege excommunicationis vestra petitioni utcumque satisfacimus. Sed quia non sine fœnore tam charissimo fratri et domino debitum persolvere debemus, et alia non minus placitura vobis supererogare volumus, videlicet quid sit intelligendum de rigore canonum super damnatione, vel depositione lapsorum, nec non et reconciliatione eorum. Nam in hujusmodi causis magna discretione indigemus, ne vel nimium rigidi cum Novatianis desperare videamur de salute lapsorum, vel nimium remissi, zelum Dei non habere judicemur. Et primum quidem de rigore canonum.

Locus pœnitentiæ semel tantum antiquitus in Ecclesia legitur concessus, nec alicui post pœnitentiam iterum lapsus concedendus. Sic enim beatus Siricius papa in decretis suis de hujusmodi lapsis affirmat: quia jam pœnitendi suffugium non habeant; sed non ita intelligere debemus quasi sancti Patres de hujusmodi lapsorum salute desperarent, etsi eos inter pœnitentes recipiendos dencarent. Non enim hæc ideo instituisse credendi sunt ut homines a pœnitentia, sed a peccato detererent; nec, ut minus, sed humiliter post lapsum pœniterent, qui se et ipsis pœnitentibus inferiores reputari viderent. Et, hoc in aliis criminaliter lapsis quasi pro lege observatur ut ab ordine dejiciantur quem ante lapsum habuisse et in quo peccasse deteguntur. Sic nimirum et in ordine pœnitentium constituti, si denuo labuntur, pristino ordini non immerito judicantur indigni.

Non tamen hæc sancti Patres desperatione venia tam acriter decrevisse creduntur, præcipue cum Dominus omnes homines velit salvari, qui dicit: « Nolo mortem peccatoris [impii] (Ezech. xxxiii). » Et: « In quacunque die peccator ingemuerit, salvus erit (Ibid.) » Non, inquam, desperatione veniæ, sed pro cautela disciplinæ hæc instituta credimus; quod etiam ex verbis B. Augustini ad Macedonium presbyterum approbare possumus (epist. 54): « In tantum, inquit, hominum aliquando iniquitas progreditur ut etiam post actam pœnitentiam, post altaris reconciliationem, vel similia vel graviora committant. Et tamen Deus facit

(1055) *Vide Anastasium bibliothecarium in Vita pontif., in Anastasio II.*

etiam super tales oriri solem suum, nec minus A tribuit quam antea tribuebat largissima munera vitæ et salutis. Et quamvis eis in Ecclesia locus ille pœnitentiæ non concedatur, Deus tamen super illos patientiæ suæ non obliviscitur. » Et post pauca: « Quamvis ergo caute salubriterque provisum sit ut locus illius humillimæ pœnitentiæ semel concedatur, ne medicina vilis minus utilis esset ægrotis, quæ tanto magis salubris est quanto minus contemptibilis fuerit, quis tamen audeat dicere Deo: Quare huic homini qui post primam pœnitentiam rursus se laqueis iniquitatis obstringit adhuc iterum parcis? Quis audeat dicere erga istos non agi quod Apostolus ait; Ignoras, quia patientia [benignitas] Dei ad pœnitentiam te adducit? (Rom. II.) Aut istis exceptis, esse diffinitum quod scriptum est: « Beati omnes Qui confidunt in eum (Psal. II), » ac si diceret: Quis vel hujusmodi lapsis divinam misericordiam intercludere valeat, quin et ipsi sint beati, si in Domino confidunt? »

Apud modernos tamen locus pœnitentiæ illis non negatur, quia usque adeo humana pravitas invaluit, et jugum antiquæ disciplinæ abjecit ut sancta Ecclesia jam multum gauderet, si vel ita modo resipiscere vellent. Novit enim Dei misericordiam ad indulgendum promptissimam, nec multum distare apud Deum, qua severitate, vel lenitate juxta diversitatem temporum peccata puniantur, si tantum peccator ex toto corde convertatur.

Sed et hoc nonnullos movet quod B. Innocentius papa, scribens Victricio Rothomagensi episcopo, asserit virginem Deo sacratam ad agendam pœnitentiam non esse admittendam, si nupserit, eo vivente qui corruptit. « Ita enim, inquit, et in conjugis observatur, ut femina vivente viro alii nupta, ad agendam pœnitentiam non admittatur, quando adulter vixerit. » Et hoc utique rigore potius disciplinæ quam desperatione veniæ institutum debemus intelligere, videlicet ut homines vel a tali peccato cessarent quod et locum pœnitentiæ sibi intercludere non ignorarent. Satis autem congrue hujusmodi feminæ ad agendam pœnitentiam quasi indignæ reputantur, eo potissimum tempore cum adhuc vivunt, cum quibus peccavere; quia et tunc de eis sancta Ecclesia scandalizari solet, cum peccatum earum non solum per ipsas, sed per præsentiam fornicatorum quotidie publicatur. Non solum autem in prædictis, sed et in aliis canonum judiciis profectus ecclesiasticæ disciplinæ potissimum attenditur, ut et qui peccaverunt corrigantur, et alii ne peccent deterreantur. Hinc est quod quidam nunc septem nunc decem annis, aliquando etiam usque ad finem vitæ, pro suis criminibus ab ecclesiastica communione separantur; qui et libenter sub hac restrictione debent laborare, non solum ut peccata sua diluant, sed etiam ut sanctæ Dei Ecclesiæ satisfaciant, eamque sibi reconciliant pœnitendo quam scandalizaverunt delinquendo.

Nulli tamen eorum ille numerus annorum præcludit quin et ante expletionem eorum Deus eis indulgere valeat et soleat, si digne pœnituerint, juxta illud B. Leonis papæ: « Quia, inquit, misericordiæ Dei nec mensuras possumus ponere, nec tempora definire, apud quem nullas moras patitur veniæ conversio. » Unde et sancti Patres hunc numerum annorum, si tamen ecclesiasticæ disciplinæ non obfuerit, multoties anticipandum in reconciliatione censuerunt in his duntaxat qui digne pœnituerunt. Nam, ut B. Augustinus in suo Enchiridio testatur, in actione hujusmodi pœnitentiæ, non tam mensura temporis quam doloris attendenda est. Item, B. Innocentius papa: « De pondere, inquit, peccatorum æstimando, sacerdotis est judicare, ut attendat ad confessionem pœnitentis, et ad fletus et ad lacrymas corrigentis; ac tum jubere dimitti, cum viderit congruam satisfactionem. »

Hinc et Nicænum concilium lapsos, quos triennio inter catechumenos, et postea decennio inter pœnitentes affligi constituit, ab episcopis humanius tractari concessit, si cum metu et lacrymis non simulate, sed veraciter pœnituerint, tepidos autem et negligentius pœnitentes diffinitum tempus omnibus modis implere constituit. Cui sententiæ B. Hieronymus evidentissime astipulatur. « Apud Deum, inquit, non tam mensura valet temporis quam doloris, nec abstinentia tantum ciborum quam mortificatio vitiorum, propter quam tempora pœnitentiæ fide et conversatione pœnitentium abbrevianda canones præcipiunt, et negligentia protelandæ.

Sed et ratio temporum nonnunquam rigorem canonum remitti cogit: sicut B. Innocentius papa in quibusdam faciendum decrevit (*exist. ad Exuperium Tolosanum episcopum*), qui hac vita in voluptatibus transacta, demum in fine pœnitentiam simul et reconciliationem expetant. « De his, inquit, observatio prior durior; posterior, interveniente misericordia, inclinatio est. » Nam consuetudo prior tenuit ut concederetur pœnitentia, sed communio negaretur. « Nam cum his temporibus crebræ persecutiones essent, ne communis concessa facultas homines de reconciliatione securos non revocaret a lapsu, merito negata est communio; concessa pœnitentia, ne totum penitus negaretur, et durio remissionem fecit temporis ratio. Sed postquam Dominus noster pacem Ecclesiis suis reddidit, jam depulso terrore, communionem dari obeuntibus placuit, et propter Domini misericordiam quasi viaticum profecturis, ne Novatiani hæretici negantis veniam asperitatem et duritiam subsequi videamur. Tribuitur [tribuetur] ergo cum pœnitentia extrema communio, ut homines hujusmodi vel in supremis suis, Salvatore nostro permittente, a perpetuo exitio vindicentur. » Ecce in quantum vir iste apostolicus antiquo rigori remittendum existimavit qui communionem quibusdam nec in finem redhibendam concessit, ibique subsequenter et antiqui rigo-

ris et modernæ remissionis rationabiles causas annectere curavit.

Aliquando etiam et ipsa multitudo delinquentium rigorem disciplinæ non admittit, ut quod a multis peccatur canonicè vindicari possit. In qua causa, juxta attestationem ejusdem apostolici, priora Dei judicio committenda sunt, et de reliquo maxima sollicitudine præcavendum. Ipsa quoque consideratio fragilitatis humanæ nonnunquam rigorem canonum cogit emollire. Unde B. Nicolaus papa primum parricidis et fratricidis communionem altaris post biennium reddendam, ne desperarent, decrevit: quam tamen Ancyranum concilium, nec homicidis, nisi in fine vitæ redhibendam [statuit].

Eodem modo et spontanea confessio canonicam severitatem, juxta Chalcedonense concilium mitigare consuevit, quod utique monachis et virginibus sacris, a proposito lapsis, sed confessis misericordiam impertiri decrevit. Nequaquam hujusmodi remissiones inter authenticas sanctiones admitterentur, si non alii, nisi qui juxta canonicum rigorem pœnitentiam explerent, salvari crederentur; quod sane non Catholicum, sed Pelagianum esse videretur. Ipse enim Pelagius veniam petentibus non secundum gratiam Dei, sed secundum merita et labores eorum dari dogmatizavit. Sed apud Deum nullas veniæ moras patitur conversio, ut prælibavimus. Unde et sancti Patres in canonico rigore non terminum indulgentiæ, sed formam disciplinæ nobis præfixisse creduntur, quippe ut homines a peccatis compescerent, nec alicui veraciter converso veniam denegarent, quæ in tanto humiliter et fructuosius accipitur quanto minus, juxta canonicum rigorem, ex debito impendenda cognoscitur. Ergo et in hoc, qui locum pœnitentiæ vel communionem nunc omnino, nunc ad tempus quibusdam denegasse leguntur non desperationem lapsorum, sed disciplinam corrigendorum intelligere debemus; ne de lapsis sancti Patres cum Novatianis desperasse judicemus.

Sacri quoque canones in quampluribus locis clericos in crimine lapsos ab ordine deponunt, nec eis aliquam spem restitutionis præscribunt. Sed et hunc rigorem canonum non adeo attendere debemus, ut cum Novatianis ecclesiasticæ potestati ligandi atque solvendi temere præjudicemus. Nam ut B. Augustinus ad Bonifacium scribens testatur: « Hujusmodi irreparabilis depositio clericorum non tam desperatione indulgentiæ, quam rigore disciplinæ instituta est. Alioquin contra claves Ecclesiæ disputaretur de quibus dictum est: « Quæ solveritis in terra, erunt soluta et in cœlo (Matth. xvi). »

Ipsi etiam canones aliquando hujusmodi damnatis pristinum ordinem concedunt, ut in Nicæno concilio, Novatianis, et in Africano, Donatistis, quod sancti Patres non facerent, si cum Novatianis de indulgentia lapsorum penitus desperarent. Beatus quoque Callistus papa et martyr omnibus episcopis scribens: « Errant, inquit, qui putant sacerdotes

A post lapsum non posse restitui, si condignam egerint pœnitentiam. » Item beatus Gregorius papa, scribens ad Secundinum servum Dei inclusum, lapsos in ordinem restitui posse asseruit; quos tamen alibi in Regesto suo, juxta canonicum rigorem ne restituerentur, prohibuit. In epist. enim ad Constantium Mediolanensem episcopum: « Si lapsis, inquit, ad suum ordinem revertendi licentia conceditur, rigor procul dubio revertendi licentia disciplinæ. » Et post pauca: « Illud igitur præ omnibus studete ut lapsos in sacrum ordinem nullius vobis supplicatio aliquo modo revocare persuadeat. »

Videsne igitur singularem sanctorum Patrum diligentiam qui et restitutionem lapsorum ecclesiasticæ potestati adjacere dixerunt, et tamen lapsos eam concedere noluerunt, scilicet ut rigor disciplinæ generaliter ubique timeretur, nec tamen illicitum judicaretur, sicubi ecclesiasticæ utilitati in restitutione lapsi alicujus consuleretur. Nec in hoc atque illos sibi ipsis contrarios reputare debemus si aliquando lapsos in ordinem restituerunt quos tamen alibi ne restituerentur prohibuerunt. Nam utrinque unam et eandem intentionem habuisse non dubitatur, videlicet ut ecclesiasticæ utilitati summopere providerent sive canonum rigorem observarent, sive pro qualitate temporis eum ad tempus temperarent. Semper enim mala prohibere et bona instituere potissimum studere; quod procul dubio efficere non possent, si non pro diversitate temporum nunc mitius, nunc severius incedere studuissent. Sic enim Nicæni Patres cum Novatianis, Africani cum Donatistis mitius agendum, ut prædictum est, censuerunt, ut ab errore eos vel sic revocarent. Item, beatus Gelasius papa in quibusdam laicis rigorem canonum mitigavit, quibus, pro ecclesiastica necessitate, ut infra annum pervenirent ad presbyterium, concessit, sicque tempori se ex debito officii sui necessario condescendisse asseruit. Sic et prædecessor ejus beatus Leo papa Magnus scribens ad episcopos Mauritanæ, etiam neophytos, utpote ex laicis in episcopatum maturatos, in episcopatu legitur tolerasse. In ordinatione quoque Ambrosii, non parum rigori canonum detractum est, qui in octava die post baptismum, pro ecclesiastica necessitate, ordinatus est in episcopum. Nusquam tamen sancti Patres ita tempori morem gessisse leguntur, nisi ubi plus Ecclesiæ dispensatoria lenitas quam canonica severitas proficere videbatur.

Non ergo sibi ipsi contrarii reputandi sunt qui ubique eandem intentionem prohibendi mala et instituendi bona habuisse creduntur. Hæc autem consideratio, si ecclesiasticis institutis fideliter adhibebitur, sibi non reputabuntur contraria, etsi nonnunquam videantur decrevisse diversa. Si enim statutorum singulorum originales causas diligenter perquirimus, singula suis causis pro diversitate temporis optime competere, et ecclesiasticæ utilitati potissimum intendere reperiemus; quod illum non latebit quicumque ecclesiasticarum sanctionum non

tantum excerptiones, sed integras traditiones vigilantissimo studio perlegerit.

Sciendum autem, juxta apostolicam traditionem, sacerdotes sive diaconos, in crimine lapsos, per manus impositionem remedium pœnitentiæ consequi non debere inter laicos, ut S. Leo papa in decretis suis cap. 25, testatur. Qui et hujusmodi lapsis ad promerendam Dei misericordiam privatam sessionem expetendam esse dicit, ubi satisfactio si fuerit digna, sit etiam fructuosa. Item, Carthaginense concilium, cap. 27: « Si quando presbyter vel diaconus in graviore culpa convictus fuerit qua eum necesse est a ministerio removeri, non eis manus, tanquam pœnitentibus, vel tanquam fidelibus laicis imponatur. In hæresim autem lapsi et postea reversi per manus impositionem reconciliantur, etiamsi cum ordine pro ecclesiastica necessitate nonnunquam recipiantur, sicut de Novatianis in Nicæno constitutum est concilio. De his, inquit, qui se catharos, id est mundos, cognominant, si aliquando venerint ad Ecclesiam catholicam, placuit sancto et magno concilio ut, impositionem manus accipientes, sic in clero permaneant. » Hoc ita intelligendum est ut per manus impositionem reconciliati etiam ordinem retinere permitterentur. Non enim hic ordinatoriam manus impositionem, per quam sacri ordines dantur, intelligere debemus, sed potius reconciliatoriam, per quam pœnitentes recipere solemus. Nam non uno semper modo manus impositio intelligitur, sed et pro diversitate locorum sub diversa significatione reperitur. Aliquando enim pro confirmatione neophytorum accipitur, ut in decretis apostolicorum virorum, Clementis, Urbani, Melchiadis expressum sæpe numero reperitur; nunc, pro ordinatione sacerdotum, sive diaconorum, juxta illud Apostoli ad Timotheum: « Nemini cito manum imponas (*1 Tim. v.*); quod et canones apertissime præscribunt. Est et reconciliatoria manus impositio, per quam pœnitentes hæretici, sive excommunicati, sanctæ Ecclesiæ reconciliantur; de qua et canones similiter multa dicunt et de qua B. Augustinus, in lib. III De baptismo, contra Donatistas, testatur quod nihil sit nisi oratio super hominem, quæ et iterari possit. Fit etiam manus impositio super infirmos, juxta illud Evangelii: « Super ægros manus imponent (*Marc. xvi.*) » D Item super catechumenos et energumenos pro expulsionem diaboli, quæ specialiter exorcistis in ordinationibus conceditur, quippe ut habeant potestatem imponendi manus super catechumenos sive energumenos. Item, et cum simpliciter aliquem benedicimus, manus ei antiquo more imponimus. Sic enim patriarcha Jacob, cum filios Joseph benediceret, manus eis imposuit (*Gen. xlix*): et Dominus in Evangelio oblatos sibi parvulos per impositionem manuum benedixisse dicitur (*Marc. x*).

Sive autem manus impositio pro reconciliatione pœnitentium, sive pro depulsiore infirmitatis vel diaboli, sive pro simplici benedictione hominibus

A impendatur, satis congrue juxta Augustinum nihil aliud nisi oratio super hominem intelligitur; unde et iterari quoties necesse fuerit non prohibetur. Cum vero pro confirmatione vel ordinatione impenditur non jam pro sola oratione, sed etiam pro sacramento habenda est; quod sancti Patres iterari prohibuerunt. Nam non minus peccatur, si cui manus pro confirmatione vel ordinatione iterum imponitur, quam si altera vice baptizetur. Unde et sancti Patres eandem pœnitentiam reconfirmatis et rebaptizatis indixisse leguntur. Sanctus quoque Gregorius scribens Joanni episcopo Ravennati: « Sicut, inquit, semel baptizatus iterum baptizari non debet, ita semel consecratus in eodem ordini non valet iterum consecrari. » Item, Africanum concilium, cap. 75, prohibet rebaptizationes et reordinationes; item canones apostolorum: « Si quis, inquit, episcopus, presbyter, diaconus secundam manus impositionem acceperit, deponatur ipse et ordinator ejus. » Si quis autem huic capiti minus credit, quia illud inter canones apostolorum apud nos non reperit, scire debet quod eorundem canonum multa capita nobis desunt. Nam beatus Zepherinus papa in ordine xvi, apostolos septuaginta canones constituisse testatur; quorum quinquaginta tantum Isidorus in prologo suo de canonibus se invenisse fatetur, quibus et nos utimur. Petrus tamen Damiani piæ memoriæ, cardinalis episcopus sanctæ Romanæ Ecclesiæ, alter Hieronymus in nostro tempore, prædictum caput canonibus apostolorum attulavit in libro suo quem Gratissimum cognominavit.

Ergo, quod in Nicæno concilio clericis Novatorum conversis manus imponi jubetur, nullatenus ordinatoria manus impositio intelligenda est, sicut quidam translatores ejusdem concilii minus cauti intellexisse videntur, qui eosdem iterum ordinandos interpretati sunt.

Nos autem potius B. Innocentio papæ credamus, qui de eisdem Novatianis tractans, non ut reordinarentur, sed ut cum ordine suo reciperent, asserit Nicænos Patres constituisse. Ita et nos quoque necessario intelligere debemus, ne sanctis Patribus adversari videamur qui reordinationes penitus proscripserunt, ut prælibavimus.

Nusquam sane sancti Patres clericos ex hæresi conversos iterum ordinari permiserunt, nisi Paulianistas et alios hujusmodi qui non catholico more invocationem sanctæ Trinitatis faciunt, quos etiam baptizari jusserunt. Nec hos utique reordinatos vel rebaptizatos competenter dicimus, cum in catholica nec pro baptismo nec pro ordinatione computetur, quod absque invocatione sanctæ Trinitatis percipisse deteguntur. Sciendum autem quod, eorum qui ex hæresi convertuntur alii jam in Ecclesia ordinati, postea in hæresim lapsi sunt; alii in ipsa hæresi ordinati sunt. Qui ergo post acceptum ordinem lapsi sunt, reversi cum ordine recipi possunt, sed absque spe promotionis, juxta statutum sanctissimi

papæ Leonis. « Omnis, inquit, cujuslibet ordinis clericus, qui catholicam deserens, hæreticæ se communioni miscuerit, si ad Ecclesiam reversus fuerit, et prius errores suos, et ipsos auctores erroris damnatos a se sine ambiguitate confessus fuerit, in eo gradu in quo erat sine promotione permaneat. Item : In hæresi ordinatus quæ tamen in fide sanctæ Trinitatis non erraverit, cum ordine recipi potest, si necesse fuerit, ut Novatiani et Donatistæ. » Ordinatus autem apud hæreticos qui in fide errant sanctæ Trinitatis, etsi quoquo modo ejus invocationem faciant, ut Ariani, nequaquam cum ordine recipiendus est vel deinceps ordinandus, juxta assertionem sancti Innocentii papæ, qui de his tractat copiosissime.

Sed et hoc fraternitati vestræ non ingratum fore putamus, si et de multimoda hæreticorum reconciliatione sententiam sancti Gregorii papæ primi subnectamus qui episcopis Hiberniæ Quirino et reliquis scribens, ita testatur (*lib. ix, ind. 4, ep. 61*) : « Ab antiqua Patrum institutione didicimus ut qui apud hæresim in Trinitatis nomine baptizantur, cum ad sanctam Ecclesiam redeunt, aut unctione chris-matis, aut impositione manus, aut sola professione fidei ad sinum matris Ecclesiæ revocentur. Unde Arianos per impositionem manus Occidens, per unctionem vero sancti chris-matis ad ingressum Ecclesiæ catholicæ Oriens reformat. Monophysitas vero et alios ex sola vera confessione recipit, quia sanctum baptisma, quod sunt ab hæreticis consecuti, tunc in eis vires emendationis recipit, cum vel ipsi per impositionem manus Spiritum sanctum acceperint; vel isti, propter professionem fidei sanctæ et universalis Ecclesiæ visceribus fuerint uniti. Hi vero hæretici qui in Trinitatis nomine minime baptizantur, sicut Bonosiani et Cataphrygæ, quia et illi Christum Dominum non credunt, et isti sanctum Spiritum perverso sensu esse quemdam pravum hominem Montanum credunt, quorum similes multi sunt; et alii tales, cum ad sanctam Ecclesiam veniunt, baptizantur, quia baptismum non fuit, quod in errore positi, in sanctæ Trinitatis nomine minime perceperunt, etc. Sed et eos, quos Judaicæ perfidiæ similis de unigenito Filio hæreseos error obscurat, ad sanctam Ecclesiam venientes, de veræ fidei firmitate et confessione docendi sunt. »

Et Orientales quidem Patres, non solum Arianos, sed etiam Novatianos, Thessaescædecatis et Photinianos per chris-matis unctionem recipiendos statuerunt, sicut in Laodicensi concilio legitur. Multo tamen competentius Occidentales hujusmodi hæreticos absque chris-matis unctione suscipiunt, ne sacramentum confirmationis iterasse videantur quod illi cum ipso baptismo, ab hæreticis multoties acceperunt; cujus, inquam, sacramenti, æque ut baptismi, iterationem vitare debemus. Si autem ab hæreticis nondum confirmati sunt, venientes ad

A Ecclesiam, per chris-matis unctionem procul dubio confirmandi sunt, ut reliqui Christiani; quia hoc sacramentum a nullo est negligendum. Sciendum autem non per eandem manus impositionem suscipiendos eos qui apud hæreticos baptizati sunt, et eos qui in catholica baptizati postea in hæresim prolapsi sunt. Unde B. Vigilius papa scribens Eleuthero episcopo : « Eorum, inquit, baptizatorum, qui iterum apud Arianos baptizati sunt, reconciliatio fit, non per illam manus impositionem quæ per invocationem sancti Spiritus operatur, sed per illam qua pœnitentiæ fructus acquiritur et sanctæ communionis restitutio perficitur. » Unde et in antiquis ordinibus diversæ orationes ad hujusmodi manus impositiones distribuuntur. Nam quæ super eos dicuntur qui ab hæreticis baptizati sunt, Spiritum sanctum in eos venire petunt; quæ autem apostatis redeuntibus impenduntur, gratiam tantum reconciliationis sub pœnitentiâ eis impetrare videntur.

E quacunq; hæresi quilibet convertatur, non est recipiendus nisi abjurata et anathematizata hæresi. Hinc sanctissima Ephesina synodus, una de iv principalibus, de Nestorio episcopo; sed hæretico, ita constituit : « Consequens est, inquit, si respiscere volueris, ut jurejurando fœtearis et anathematizes tua polluta et profana dogmata; sentias autem et doceas quæ nos universi, per Orientem sive Occidentem episcopi et magistri, præsules populorum credimus et docemus. » Hinc in actione ejusdem synodi cap. 15 ejusdem forma juramenti exprimitur in hunc modum : « Ego Hesychius filius Curialis Thessaescædecatis, agnoscens veram fidem orthodoxiæ et accedens ad sanctissimam et catholicam Ecclesiam, anathematizo omnem hæresim, et maxime Thessaescædecatarum in qua antea errabam; assentior autem prescriptæ expositioni catholici fidei, anathematizans eos qui non celebrant sanctum diem Paschæ, juxta morem catholici et apostolici Ecclesiæ, et juro per sanctam *ἁγιοσύνην* Trinitatem. Et si quid ex his labefacta vero, legum severitati subjacebo. Et expositioni mihi recitatæ subscripsi manu mea. »

Hanc formam juramenti sancta Romana Ecclesia de hæreticis conversis exigere consuevit; hanc de Berengario, cum hæresi suæ, si non corde, ore tamen abrenuntiaret, accepit venerabilis papa Nicolaus in universali concilio Romæ congregato.

Sed nec schismaticos sancta Ecclesia absque satisfactione juramenti recipere consuevit, cujus formam B. Gregorius in Regesto suo reliquit in hæc verba (*ep. 10, ep. 3*) : « Ego N. (1056-7) civitatis illius episcopus, comperto divisionis laqueo quo tenebar, diutina mecum deliberatione pertractans, prona et spontanea voluntate ad unitatem sedis apostolicæ, divina gratia duce, reversus sum. Ac ne non pura mente, sed simulate reversus existimer, spoudeo sub ordinis mei casu et anathematis obligatione,

(1056-7) Sic ms. edit. Rom. ep. S. Greg

atque promitto tibi, N. et per te S. Petro, apostolorum A
 principi, atque ejus vicario, beatissimo Gregorio, vel success
 ribus ejus, me nunquam quorumlibet
 suasionibus, vel quocunque alio modo ad schisma,
 de quo Redemptoris gratia liberatus sum [*edit. Rom.*,
 Red. nostri misericordia liberante ereptus sum], re-
 versurum; sed semper me in unitate sanctæ Eccle-
 siæ catholicæ et communione Romani pontificis per
 omnia permanere. Unde jurans dico per Deum om-
 nipotentem, et per hæc sancta quatuor Evangelia,
 quæ in meis manibus tenco, me in unitate, sicut dixi,
 Ecclesiæ; ad quam, Deo propitio, sum reversus, et
 communione Romani pontificis semper et sine dubio
 permanere. Quod si, quod absit! ab hac me unitate
 aliqua excusatione vel argumento divisero, perjuri
 reatum incurrens, æternæ pœnæ obligatus inveniari,
 et cum auctore schismatis habeam in futuro sæculo
 portionem. Huic confessionis promissionisque meæ
 chartulæ propria manu subscripsi. Actum in illo
 loco, die illo, et consule illo. Subscriptio [*edit. Rom.*,
 subscriptio Episcopi illius]: Ego illius civitatis ille
 episcopus, huic promissioni, professionique meæ
 [confessionis, promissionique meæ], præstitolde con-
 servandis supra scriptis omnibus sacramento, sub-
 scripsi. »

Sciendum autem, juxta attestationem sanctorum
 Patrum Augustini et Pelagii papæ, illos indubitan-
 ter schismaticos esse « quicumque divisi sunt ab
 apostolica sede. Sed quid ab hæreticis differant, »
 S. Hieronymus in tract. super epist. ad Titum satis
 declarat. « Inter hæresim, inquit, et schisma hoc in-
 teresse arbitramur, quod hæresis perversum dogma
 habeat, schisma propter episcopalem dissensionem
 ab Ecclesia separetur. » Quod quidem in principio
 aliqua ex parte intelligi potest. Cæterum nullum
 schisma non sibi aliquam confingit hæresim, ut re-
 cte ab Ecclesia recessisse videatur. Unde B. Augu-
 stinus, ad Emeritum scribens, de Donatistis asserit
 quod schisma in hæresim male perseverando con-
 verterint.

Quod autem sanctum Nicænum concilium, ut præ-
 diximus, clericos Novatianorum per manus imposi-
 tionem recipiendos asseruit, nequaquam aliorum
 sanctorum Patrum sententiis debet contrarium repu-
 tari, qui lapsos sacerdotes sive diacones, per ma-
 nus impositionem, remedium pœnitendi inter laicos
 recipere prohibuerunt. Aliud est enim quemlibet ex
 hæresi vel schismate conversum sanctæ Ecclesiæ per
 manus impositionem redintegrari, aliud quemlibet
 in sacerdotio vel diaconatu criminaliter lapsum non
 debere consequi remedium pœnitendi per manus im-
 positionem, ut laicum. Et hanc utique observantiam
 de lapsis sacerdotibus sive diaconibus, B. Leo pri-
 mus in decretis suis, cap. 25, ex apostolica traditio-
 ne indubitanter descendisse testatur, juxta illud quod
 scriptum est: « Sacerdos si peccaverit, quis orabit
 pro eo? » Sed et in canonibus apostolorum, cap.
 25, reperitur: « Episcopus, presbyter, diaconus in
 homicidio, perjurio, sive fornicatione deprehensus

deponatur, non autem excommunicetur. « Non enim
 Deus bis judicat in idipsum. Nempe, juxta ecclesia-
 sticam consuetudinem, clericus pro eo crimine de-
 poni jubetur pro quo laicus, si admisit, excom-
 municabitur, ut in statutis sanctorum Patrum fre-
 quentissime decernitur.

Unde et laici absque ecclesiastica communione
 solent pœnitere, sicut et clerici absque administra-
 tione officii. Non ergo mirum si clerici per manus
 impositionem remedium pœnitendi pro criminibus
 admissum non, ut laici, consequuntur, qui nequa-
 quam, ut illi, pro criminibus excommunicari ju-
 bentur. Si autem ipsi usque ad anathematis senti-
 entiam inobedientes exstiterint, consequens est ut
 per manus impositionem sanctæ redintegrentur Ec-
 clesiæ, cum redierint, sicut et sanctum Nicænum
 concilium de Novatianis instituit. Nunquam tamen,
 ut laici, remedium pœnitendi per manus imposi-
 tionem consequuntur, etiamsi penitus absque ordi-
 ne suscepto recipiantur. Hinc B. Aug., in lib. 1.
 contra Donatistas de baptismo, de quolibet hæretico
 ex hæresi absque administratione officii recepto te-
 statur quod nec ipsi manus inter laicos imponenda
 sit, eo quod et in deposito sacramentum ordinatio-
 nis permanserit.

Ecclesiasticarum regularum institutiones partim
 ab ipsis apostolis accepimus, partim a Romanis
 pontificibus; partim ab aliis sanctis Patribus, quo-
 rum tamen judicia Romani pontifices firmaverunt.

Et apostolos quidem, ad informationem nascentis
 Ecclesiæ, quinque tantum synodos instituisse ex li-
 bro Actuum ipsorum et ex traditione majorum di-
 dicimus. Harum primam statim post ascensum Do-
 mini de electione Matthiæ apostoli in locum proditoris
 Judæ celebraverunt. Secundam, cum septem
 diacones eligerent ad dispensationis ministerium.
 Tertiam, de conversis ex gentibus, ne judaizare co-
 gerentur, sed tantum ut abstinerent a fornicatione,
 ab idolothytis et sanguine. Horum ultimum B. Au-
 gustino dispensatorie videtur institutum, si tamen
 ita intelligitur ut abstinerent a carnibus quarum
 sanguis non esset effusus. Scribit enim de hoc, lib.
 11, contra Faustum: « Elegisse, inquit, mihi viden-
 tur apostoli pro tempore rem facilem et nequaquam
 observantibus onerosam, in qua cum Israel gentes,
 propter illum angularem lapidem duos in se con-
 dentem [*forte parietes*], aliquid commune observa-
 rent. At ubi Ecclesia gentium talis effecta est ut in
 ea nullus Israelita carnalis appareat, quisnam Chri-
 stianus observat ut turdos vel minutiores aviculas
 non attingat, nisi quarum sanguis effusus est?
 aut leporem non edat, si, manu a cervice percussus,
 nullo cruento vulnere occisus est? Et qui forte
 pauci adhuc tangere ista formidant, a cæteris irri-
 dentur. Ita omnium tenuit animos in hac re illa
 sententia Veritatis: *Non quod intrat in os vestrum
 vos coinquinat, sed quod exit* (*Matth. xv*), nullam cibi
 naturam quam societas admittit humana; sed quæ
 iniquitas committit peccata condemnans. » Non er-

go mirandum si successores apostolorum aliqua dispensatorie instituerunt, quæ eorum posteri, mutatione temporis hoc exigente, rationabiliter aliquando mutare vel penitus abrogare consueverunt.

Quartam vero synodum de credentibus ex Judæis ab apostolis factam legimus, cum eos a legalibus cæremoniis prohiberent; et hoc pro abolenda suspicione quorundam qui eos legales cæremonias, quasi idololatriam, respere putabant. Has quatuor synodos apostoli Hierosolymis celebrarunt, ut liber Actuum ipsorum intimare videtur.

Quintam autem apostolorum synodum ex traditione majorum accepimus, cum singuli singulas proferentes sententias symbolum conderent quod universalis Ecclesia tenet, cum jam ab invicem discessuri essent, ut in omnem terram sonus eorum exiret (*Psal. xviii*). Sic enim B. Clemens papa, discipulus et successor apostolorum in decretis suis testatur. Item, S. Leo papa I Pulcheriæ Augustæ scribens: « Ipsa inquit, catholici symboli brevis et perfecta confessio duodecim apostolorum totidem est signata sententiis. » Item, beatissimus Pater Ambrosius clavem regni cælorum deputans esse fidem apostolorum: « Clavem, inquit, istam arbitror duodecim artificum operatione conflata. Duodecim enim apostolorum symbolo fides concepta est, quam, velut periti artifices, in unum convenientes clavem suo concilio conflaverunt. » Hoc est ergo symbolum catholicum sive fides apostolorum, sine cujus professione nec baptizamur nec ad pœnitentiam canonice recipimur; quam et quotidie, cum surgimus, juxta traditionem sanctorum Patrum, recensere debemus. Hinc B. Augustinus in homil. 43: « Nunquid, inquit, quando surgis, non te vestis? Sic et commemorando symbolum tuum, vesti animam tuam, ne forte eam nudet oblivio, et remaneas nudus, et fiat quod ait Apostolus, (quod absit a te!): *Si tamen vestiti, non nudi vel exspoliati inveniamur (II Cor. v)*. » Vestiti ergo erimus fide nostra. Et ipsa fides et tunica est. et lorica. Tunica, contra confusionem; lorica, contra adversitatem.

Præter hæc autem, quinquaginta capitula inveniuntur, quæ canones apostolorum inscribuntur, quibus tamen difficile credunt qui in prædictis apostolorum synodis nihil de his commemoratum inveniunt. Sed et plurima sunt quæ ex apostolica institutione accepimus, quæ tamen in illis nequaquam invenimus. Nec utique necesse fuit ut apostoli omnia communiter instituerent, cum et singillatim talia instituire possent, sicut etiam Romani pontifices ex eorum auctoritate adhuc facere solent.

Ergo postposita quorundam inconsiderata opinione, nos magis apostolicorum virorum, Romanorum utique pontificum attestationi credamus, qui singula pene capitula eorumdem canonum apostolos instituisse sparsim in decretis suis testificantur. Nempe Zephyrinus papa, a B. Petro XVI, apostolos septuaginta canones condidisse testatur; quorum quinquaginta tantum beatus Isidorus, in

A prologo suo de canonibus, se asserit invenisse; quibus nos utimur. Sanctus autem Anacletus papa et martyr, a B. Petro quintus, et ab ipso presbyter ordinatus, nonnum capitulum eorumdem canonum apostolos statuisse declarat, videlicet « ut ministri altaris, facta oblatione, communicent. » Sanctus quoque Callistus papa et martyr de undecimo item fatetur, quippe « ut communicator excommunicati simili subiaceat excommunicationi. » Sic et alii sancti Patres de aliis eorumdem canonum capitulis testificari reperiuntur, qui magis pro veritate mori, quam vel pro vita mentiri delegerunt. Horum igitur testimoniis et nos necessario credimus, ne ipsi sancto Spiritui minus credere judicemur, cujus instinctu ipsos talia testificatos fuisse [*ms. fore*] non dubitamus.

B Sciendum autem quod B. Gelasius papa librum qui De canonibus apostolorum apud Græcos inscribitur pro apocrypho deputavit, cui et nos contradicere non debemus, quia hoc eum sine causa fecisse non credimus. Fortasse liber ille de capitulis quæ et Patres receperunt nihil dicit, aut, si dicit, nonnihil mendosum annectit. Quod tamen solentia catholici interpretis prudenter nobis in Latino subtraxit, sicut beatus Hieronymus, cum transferret Origenem, sæpe fecisse monstratur. Sed, quidquid de illo libro conjiciatur, nos tamen illa quinquaginta capitula, quæ per sanctum Clementem Romanum pontificem ex Græco translata legimus, absque scrupulo recipere possumus; quæ et sancta Romana Ecclesia custodit, nobisque custodienda per beatum C Adrianum papam mandavit. Sic itaque multa ex apocryphis deprompta sancti Patres receperunt, sicut Judas apostolus in Epistola sua testimonium de prophetia Enoch assumptum recepit; quam tamen prophetiam sancta Ecclesia quasi apocrypham repudiavit. Apocrypha autem dici ecclesiastici doctores tradunt, non quia omnia mentiantur, sed quia dubiæ et suspectæ auctoritatis esse videantur. Nam sæpissimè multa canonica suis næniis interserunt, quæ nequaquam Catholici cum eisdem næniis refutare debent. Unde supra dictus papa Gelasius: « Nunquid, inquit, in ipsorum hæreticorum libris non multa quæ ad veritatem pertineant posita releguntur? Nunquidnam ideo veritas refutanda est, quia illorum libri, ubi pravitas interest, refutantur? Aut, ideo pravi libri suscipiendi sunt eorum, quia veritas, quæ illic inserta est, non negatur? Ait Apostolus: *Omnia probate; quod bonum est, tenete (I Thess. ii)*. Ergo, juxta eundem apostolicum, utrumque debemus: et librum de canonibus apostolorum pro apocrypho repudiare; et capitula, si qua in illo ad veritatem pertinentia inveniuntur, non reprobare; illa, inquam, minime, quæ sancti Patres pro authenticis receperunt, imo quorum auctoritate suas sanctiones sæpissime firmaverunt. Multa quidem et alia apostolos instituisse non dubitamus; quæ tamen nullo eorum speciali scripto promulgata reperimus. Unde beatus Augustinus, in libro i contra Donatistas, « de baptisæ quod, ia

quit, universa tenet Ecclesia, nec conciliis institutum, sed semper retentum est, non nisi apostolica auctoritate traditum rectissime creditur. Ergo nec hujusmodi traditionum contemptores minus coercendi sunt quam prævaricatores divinarum legum, ut idem doctor ad Casulanum presbyterum scribens testatur.

Post apostolos autem Romani pontifices, tam in potestate quam in prædicatione eorum successores, ecclesiasticam disciplinam studiosissime suis institutis formasse et informatam propagasse reperiuntur; et hoc utique diverso modo. Sicut enim ipsi sanctæ Ecclesiæ diversis temporibus præfuisse leguntur, ita et diverse suis temporibus consuluisse inveniuntur. Nam a beato Petro usque ad sanctum Sylvestrum varix et creberrimæ persecutiones fuerunt, in quibus episcopi, utpote capita aliorum, maxime periclitabantur. Unde et Romani pontifices illius temporis multipliciter eos pro qualitate personarum, necessitate rerum, opportunitate temporum scriptis suis consolati sunt; in quibus de eorum iudiciis multa vel pene omnia statuerunt, ut improborum præsumptionem ab eorum infestatione quoquo modo compescerent; quippe, attestante sancto Fabiano papa et Martyre, ipse apostoli eorumque successores statuerunt ut episcopi aut nunquam accusarentur, aut accusari difficillime permetterentur. Nam, ut beatus Eutychianus papa et martyr testatur, si accusatio episcoporum tunc facile et passim admitteretur, perpauci nimis inveniuntur qui eo tempore episcopatum non fugerent, cum et quotidianam mortem ex persecutione timerent, nec tamen improborum accusationem declinare possent.

Sanctus etiam Anacletus papa et martyr ad universos episcopos Italiæ scribens, dejectionem sive damnationem episcoporum sibi Dominum reservasse testatur, quasi hominum iudicio subjacere non videantur. Nec mirum hoc eos eo tempore iudicasse, cum acerrima persecutio non nisi perfectissimos ad episcopatum venire permetteret, quippe qui jam pro Christo omnia extrema pati non timerent. In tempore autem pacis aliquid de illa difficultate accusationis sive damnationis episcoporum non incongrue remittitur, cum episcopatus non jam a paucis, quasi mors, religiose timetur, sed a plurimis, quasi gloria, ambitiose appetitur, et appetitus criminose administratur, scilicet cum jam non talis persecutio aliquem ab episcopatu vel peccato deterreat, sed ipsa pacis tranquillitas et honoris sublimitas magis ad peccandum illicitat. Unde in Nicæno concilio non magis episcopis quam quibuslibet clericis in damnatione parcitur, cum generaliter in eo omnes damnentur quicumque se contra sacras regulas efferre non verentur. Ante illud sane concilium tantæ persecutiones undique sævierant, ut Romani pontifices tribulatos vix quoquo modo scriptis suis consolari sive contra improbos defensare sufficerent, nedum ecclesiasticam disciplinam usquequaque pleniter et regulariter instituere possent.

A A tempore autem hujus concilii jam aliquantulum sedatis persecutionibus, iidem pontifices multo plenius et decentius ecclesiasticas regulas tum per se in decretis suis, tum per alios in conciliis promulgare, sive promulgatas confirmare cœperunt. Quas et in posterum ecclesiastici doctores magis in usu habere consueverunt. Has etiam B. Adrianus papa cum canonibus apostolorum ad instructionem Occidentalium Ecclesiarum dirigendas destinavit, videlicet ut ipsum Nicænum et alia hujusmodi concilia, quorum quædam, etsi Nicæno concilio antiquiora, tamen post Nicænum in auctoritatem recepta; item et illa Romanorum pontificum decreta, quæ post idem concilium instituta leguntur. Nec hoc utique ideo fecisse credendus est quasi antiquioribus statutis in aliquo præjudicaverit; imo potius ideo ut competentiora quæque regulari Ecclesiarum instructioni procuraverit.

Nec mireris quod ipsorum conciliorum auctoritatem Romano pontifici ascribimus. Nam, « nulla concilia rata leguntur, quæ apostolica auctoritate fulta non fuerint, » ut beatus Damasus papa in decretis suis, cap. 9, asserit: cui S. Athanasius et Julius papa, Nicænum quoque concilium, et reliqui sancti Patres astipulantur. Sanctus quoque Marcellus papa et martyr in decretis suis, cap. 5: « Ipsi, inquit, apostoli, eorum quoque successores, Domino inspirante, constituerunt ut nulla fieret synodus præter Romanæ sedis auctoritatem. » Nam illius sedis episcopus iudex est totius Ecclesiæ. Nec aliud iudicium valet absque legitimo iudice.

Sunt autem quatuor concilia quibus Romani pontifices magnam reverentiam detulisse leguntur, Nicænum scilicet, Constantinopolitanum, Ephesium, et Chalcedonense concilium; quæ a beato Gregorio non semel ut quatuor Evangeliorum libri venerandam censentur, et sub terribili anathemate contemni prohibentur.

Primum ergo horum a cccxviii Patribus in Nicæa Bithyniæ habitum est ex auctoritate S. Sylvestri papæ, contra Arium Alexandrinum presbyterum, qui tres gradus in sancta Trinitate asseruit. Item, Patrem majorem, Filium minorem, Spiritum sanctum creaturam, tempore Constantini principis, Attici Constantinopolitani, Macarii Hierosolymitani et Alexandri patriarchæ Alexandrii. In quo concilio condemnata hæresi Ariana, secundum post apostolos Symbolum, et viginti canones promulgaverunt. Huic concilio legati sedis apostolicæ, magnus Osius Cordubensis episcopus, Victor et Vincentius, presbyteri Romanæ Ecclesiæ, vice Sylvestri papæ præfuerunt, et statuta ejusdem concilii primaria subscriptione firmaverunt. Ipse etiam Sylvester papa Romanæ generali synodo præsidens, prædictam roboravit synodum cum subscriptione cclxxv episcoporum.

Et sciendum quia Romani pontifices nunquam ad concilium Roma exire consueverunt, sed per legatos suos hujusmodi conciliis præfuerunt. Unde S. Leo papa, a christianissimo imperatore Marciano ad

Chalcedonense concilium devotissime invitatus, hac A ratione se excusavit quod nullum inde exemplum a prædecessoribus suis acceperit. De concilio igitur Nicæno S. Ambrosius Mediolanensis episcopus scribens : « Non humana, inquit, industria, non compositione aliqua cccxviii episcopi ad concilium venerunt, sed ut in numero eorum per signum suæ passionis et nominis Dominus Jesus suo probaret se adesse concilio. Crux in ccc, I8 nomen in x et viii e t sacerdotibus. » Item Leo, qui supra, scribens ad Anatolium patriarcham Constantinopolitanum : « Ila, inquit, Nicænorum canonum per sanctum vere ordinata Spiritum condito nulla unquam est parte solubilis. Nulla sibi met de multiplicatione congregationis synodalia concilia blandiantur. Neque cccxviii illis episcopis quantumlibet copiosior numerus sacerdotum vel comparare se audeat vel præferre, cum tanto divinitus privilegio Nicæna sit synodus consecrata, ut, sive per pauciores sive per plures ecclesiastica judicia celebrentur, omni penitus auctoritate sit vacuum quidquid ab illorum fuerit constitutione diversum. »

Idem alibi : « Sancti, inquit, illi et venerabiles Patres qui in urbe Nicæna, sacrilego Ario cum sua impietate damnato, mansuras usque in finem mundi leges ecclesiasticorum canonum condiderunt, apud nos intra orbem terrarum in suis constitutionibus vivunt; et si quid usquam aliter quam ipsi statuere præsumitur, sine cunctatione cassatur. »

Ex his ergo colligere possumus quam indubitabilem reverentiam Nicænis canonibus jugiter exhibere debeamus. Apud nos autem Nicæno concilio viginti capita ascribuntur, quamvis multo plura illius concilii capita reperiantur. Antiochenum enim concilium, de Pascha, ibi asserit institutum ne in xiv luna cum Judeis celebraretur, ut Tessaresca decadiæ, id est, Quartadecimani faciunt; qui etiam inde nomen suæ hæresi condiderunt. Item sanctus Athanasius patriarcha Alexandrinus, qui in Nicæno concilio nondum episcopus, sed episcopatu jam tunc dignissimus interfuit, Felici papæ scribens asserit quod Nicæni Patres constituerunt, sicut et nos supra retulimus, ne concilia absque sententia Romani pontificis celebrentur. Item Zosimus papa de appellationibus episcoporum statutum affirmavit in communitario quod legis suis ad Africanum concilium direxit; Africanis tamen Patres se hoc in suis exemplaribus non invenisse protestati sunt. Quæ utique exemplaria non nisi viginti capita habuerunt, sicut et illa quæ ipsi postea ab Orientalibus episcopis pro auctoritate mutuaverunt. Item Julius papa præter viginti plura illi concilio ascribit capita, quæ tamen in antiquis decretalibus Romanorum præsulum reperiuntur, unde in Nicænum concilium translata creduntur.

Prædictus etiam patriarcha, scilicet Athanasius, et Marcus papa septuaginta illius concilii asserunt esse capita, quamvis viginti tantum nunc usque quaque illi concilio ascribantur. Hoc autem ideo fa-

ctum ex litteris majorum didicimus quia Nicæni Patres illa tantum quasi specialius instituisse leguntur; reliqua vero, usque ad septuaginta, non tam ipsi principaliter instituisse quam ab aliis jam confirmasse instituta reperiuntur: Nam Osius Cordubensis episcopus, aliunde illa mutuasse et in synodo recitasse legitur. Erat enim consuetudo sanctorum Patrum in hujusmodi consiliis, non solum propria instituire, sed aliorum statuta firmare. Multa quippe in illis ventilare, et ventilata pertractare consueverunt; quæ tamen ecclesiastica consuetudo eorum specialius statutis annuerasse non reperitur. Sic utique Chalcedonense concilium multa per viginti dies pertractasse et confirmasse legitur: cui tantum solummodo unius diei statuta videntur ascripta. Ita ergo et Nicæno concilio sua specialia statuta competenter ascribimus, nec tamen attestationi sanctorum Patrum de septuaginta capitibus contradicere debemus.

Prædictus etiam Osius et Januarius Beneventanus episcopus ex legatione sedis apostolicæ eadem capita in Sardicensi concilio postea firmasse leguntur. Beatus quoque Isidorus in prologo suo de canonibus quæstionem septuaginta capitum cum magnitudinæ ejusdem concilii libri excusat, quem libris quatuor Evangeliorum apud Græcos æque magnum affirmat. Sciendum autem quod in Latinis exemplaribus non omnium cccxviii Patrum nomina reperiuntur qui tamen in Nicæno concilio subscripserunt: nam studiosi servi Dei, ut legitur, non tam Occidentalium quam Orientalium Patrum nomina conscribere studuerunt; quia Occidentales non similiter quæstionem de hæresibus habuerunt.

Secundum autem illorum quatuor conciliorum, Constantinopolitanum, a c. Patribus habitum est contra Macedonium illius sedis episcopum, qui Spiritum sanctum Deum esse negabat, æra ccccxviii, tempore Gratiani et Theodosii principum, Damasi papæ, Cyrilli Hierosolymitani, Nectarii Constantinopolitani, Timothei Alexandrini. In quo concilio, condemnatis omnibus hæresibus, symbolum traditur quo tota Græcorum et Latinorum confessio in Ecclesiis modo utitur, tresque ibi canones instituantur. Hoc ergo symbolum Orientales primum, D deinde Occidentales frequentare cœperunt. Unde sancti Patres in quarto Toletano concilio statuisse leguntur, tempore tandem Pelagii papæ, ut in omni Dominica recitaretur in ecclesiis more Orientalium Ecclesiarum. Deinde Galli et Germani ex traditione ejusdem concilii ipsum mutuasse creduntur, cum eandem translationem et adhuc pene sequi videantur. Nam post damnationem Felicis hæretici, ut legitur, tandem sub Carolo imperatore hoc in usu habere cœperunt, propter hæreticos illius temporis, qui processionem Spiritus sancti de Filio negaverunt, videlicet ut illos per ipsum symbolum confunderent, cum in illo qui ex Patre Filioque procedit tam aperte dicerent. Sed quia nomen Filii in authenticis exemplaribus nequaquam inveniebatur

tur, ipsum etiam symbolum cum tali additamento recitari venerabilis Leo papa illo tempore prohibuit eo quod sancti Patres hujusmodi adjectionem in symbolis penitus prohibuerint. Romani quoque usque ad tempora divæ memoriæ Henrici primi imperatoris eo symbolo uti noluerunt. Sed idem imperator hoc a Romano pontifice impetravit, ut et Romani illud, more aliorum, decantarent, sicut venerandus abbas Berno testatur in libro suo De institutione missarum.

Quantvis autem Nicænum symbolum majoris auctoritatis esse videatur quam Constantinopolitanum, nos tamen Constantinopolitanum magis in Ecclesia nostra immerito frequentamus. Nam in illo plura contra hæreticos necessaria quam in Nicæno reperimus, quia contra Ariarios specialiter agit. Nec tot hæresibus quot Constantinopolitanum suis sententiis obviavit. In illo enim de unitate Ecclesiæ sive baptismi, de resurrectione mortuorum, et vita futuri sæculi habetur, quod in Nicæno non reperitur. Plenius etiam agit de Spiritu sancto quam Nicænum; unde et nostratibus potissimum in usum venisse asseritur. Sciendum autem quia nos non solum nomen Filii de quo prædiximus, sed multa alia in eodem symbolo, præcipue ex Nicæno symbolo, adjicere solemus, ut, *Deum de Deo, lumen de lumine*; in quo tamen non adeo peccavimus, cum Romana Ecclesia jam non contradicat, imo cum et ipsa hujusmodi adjectiones admittere non renuat.

Tertium vero universale concilium Ephesi habitum est a ccc Patribus contra Nestorium Constantinopolitanum episcopum, qui dicebat S. Mariam Virginem non Dei, sed hominis tantummodo genitricem, ut aliam personam carnis, aliam faceret deitatis, æra cccclxxviii, tempore Theodosii Junioris, S. Cælestini papæ, Cyrilli Alexandrini, Juvenalis Constantinopolitani [Hierosolymitani]. In quo concilio contra Nestorium duodecim capita instituta sunt, quæ sæpissime B. Cyrillo ascribuntur. Huic synodo legati sedis apostolicæ idem Cyrillus, et Arcadius episcopus ex Italia vice S. Cælestini papæ præfuerunt, et ipsam apostolica auctoritate roboraverunt. Ad hoc concilium B. Augustinus per sacram Theodosii imperatoris invitatus legitur, sed prius ipse ad Dominum migravit quam ad ipsum epistola Romani principis pervenerit.

Quartum universale concilium Chalcedone habitum est a cccxxx Patribus contra Eutychem Constantinopolitanum abbatem, qui asseruit Christum, post humanam assumptionem, non ex duabus naturis consistere, sed solum in eo divinam permanere, æra cccclxxxix, [tempore] Marciani principis, S. Leonis papæ, Juvenalis Hierosolymitani, Anatolin Constantinopolitani. In quo concilio viginti septem canones statuuntur. Huic synodo legati sedis apostolicæ Pa-

(1058-9) cccclxxxix, vide Bellarm. lib. 1 De concil., c. 3, sed Bernaldus sequitur Bedam, Adonem, et

A scha sinus et Lucentius episcopi, et Bonifacius presbyter vice S. Leonis papæ præfuerunt; qui et statuta illius synodi firmaverunt, et prædicto Anatolio quiddam temere præsumenti in synodo liberaliter contradixerunt. De hoc concilio multi postea dubitarunt, et ut retractaretur omnimodis efficere studuerunt. Sed, quia hoc nequaquam a B. Leone papa permittebatur, tandem ab imperatore impetraverunt ut per universas provincias ad omnes episcopos qui Chalcedone convenerant litteras dirigeret, quibus eorum sententiam de eodem concilio exploraret. Qui omnes unanimiter rescripserunt Chalcedonense concilium usque ad sanguinem esse defendendum.

B Præter hæc autem quintum universale concilium Constantinopoli legitur congregatum contra omnes hæreticos, et maxime contra Theodorum Mopsuestenum, qui dicebat alium esse Deum Verbum, et alium Christum, et sacram Virginem Dei negabat genitricem, tempore Justiniani principis, Vigili papæ, domni Antiocheni, Eutychie Constantinopolitani. In quo concilio quatuordecim capita sæb anathemate leguntur instituta.

C Item sextum Constantinopoli habitum est a cl (1058-9) Patribus contra Macarium Antiochenum et socios ejus, qui unam voluntatem et operationem in Christo falso asserabant, tempore Constantini principis, Agathonis papæ, Georgii Constantinopolitani. In quo concilio, prædicto Macario, dum damnaretur, oratorium [orarium] a quodam episcopo jussu synodi aufertur, et ipse cum sequacibus suis a synodo turpiter cum throno suo ejicitur, ut in Romano pontificali legitur. Post quorum damnationem multæ araneorum telæ in medium deciderunt, quæ inanem fallaciam hæreticorum dejectam esse portenderunt. Deinde novem ibi capita leguntur instituta. Huic concilio legati sedis apostolicæ præfuerunt, inter quos fuit Joannes Romanæ Ecclesiæ tunc diaconus, sed non multo post apostolicus.

D De prædictis autem quatuor conciliis S. Gregorius papa scribens ad Secundinum servum Dei inclusum, consuetudinem fuisse testatur ut quilibet novitius patriarcha se illa observaturum, missa synodica, reliquis patriarchis profiteretur, antequam ab illis inter patriarchas reputari mereretur. Unde idem apostolicus in exordio ordinationis suæ, missa synodica, patriarchis ita professus est de eisdem conciliis: « Sicut, » inquit, « sancti Evangelii iv libros, sic iv concilia suscipere et venerari me fateor: Nicænum scilicet, Constantinopolitanum primum, Ephesinum primum, Chalcedonense; quia in his, velut in quadrato lapide, sanctæ fidei structura consurgit. Et, cujuslibet vitæ atque actionis existat, quisquis eorum soliditatem non tenet, etiamsi lapis esse videatur, tamen extra ædificium jacet. Quintum quoque concilium pariter veneror, in quo epistola, quæ Ibæ dicalios. Vide Anastasium Biblioth. in Agathone.

tur, erroris plena reprobatur, et Theodorus, personam Mediatoris Dei et hominum in duabus substantiis separans, ad impietatis perfidiam cecidisse convincitur. Scripta quoque Theodorici [Theodoreti], per quæ B. Cyrilli fides reprehenditur, ausu invidentiæ prolata refutantur. Cunctas vero personas quas præfata veneranda concilia respuunt respuo, quas venerantur amplector, quia, dum universali consensu sunt constituta, se, et non illa, destruit quisquis præsumit aut solvere quos ligant aut ligare quos solvunt. Quisquis ergo aliud sapit, anathema sit. »

Nequaquam autem illorum quatuor conciliorum excellentiam ita prædicare debemus, ut reliquorum auctoritati in hoc quoquomodo præscribamus, illorum, inquam, quæ eodem modo et universaliter instituta, et apostolica auctoritate confirmata non dubitamus. Nam, quia antiquitas patriarchæ illa quatuor tantummodo in suis synodicis se venerari protestati sunt, nullatenus hoc in contemptum reliquorum hujusmodi conciliorum fecisse credendi sunt, sed ideo potius quia nondum alia habuerunt. Si enim jam habuissent, procul dubio non magis illa quam ista quatuor contemnerent, utpote quæ non minus authentica et universalis et catholicæ professioni necessaria prospicerent. Unde B. Gregorius papa quintum concilium post illa quatuor congregatum in sua synodica adjecit, quod de sexto facere non potuit, quia illud nondum institutum, sed sub XVI successore suo postea instituendum longe præcessit.

Sunt et provincialia concilia, quæ post illa universalis necessario recipere debemus; quia et in illis multa ecclesiasticis negotiis necessaria reperimus. Horum etiam observationem ipsa decreta Romanorum pontificum et statuta universalium synodorum nobis indicunt, quæ per singulas provincias annuatim hujusmodi concilia celebrari sæpissime præcipiunt, quod utique incassum præciperent, nisi et nos eorumdem conciliorum rationabiles sententias recipere et observare decernerent. Præterea Gelasius papa, in suis Decretalibus, cum de scripturis recipiendis sive non recipiendis diligentissime tractaret, post receptionem quatuor universalium conciliorum, inferendo sententiam subintulit: « Sed et si quæ concilio a sanctis Patribus instituta sunt, post horum quatuor auctoritatem et recipienda et custodienda decrevimus. » Item sanctum Chalcedonense concilium: « Regulas, inquit, sanctorum Patrum, per singula nunc usque concilia institutas, proprium robur habere decrevimus. » Orientalia autem concilia et plurima Occidentalium jam instituta fuerunt, cum hoc debeat confirmatione synodaliter constituere. Quapropter non est dubitandum quin et hujusmodi conciliorum statuta observare debeamus, quibus apostolica decreta et universalis concilia astipulari videmus.

Horum autem alia sunt Orientalia, alia Occidentalia. Orientalia sunt, quæ Orientales Patres instituerunt: Ancyranum scilicet, Neocæsareense, Gan-

A grense, Antiochenum, Laodicense, Sardicense. Ancyranum concilium ante Nicænum fuisse legitur; sed, propter minorem auctoritatem ei in ordine supponitur; in quo Patres XVIII statuerunt canones XXIV, quorum auctor maxime Vitalis Antiochenus episcopus dicitur fuisse. Neocæsareense concilium post Ancyranum, sed ante Nicænum fuisse traditur; in quo Patres XVIII canones XIV statuerunt, quorum auctor maxime fuit Vitalis Salaminus. Gangrense concilium post Nicænum fuisse legitur; in quo Patres XV canones XX statuerunt propter quasdam ecclesiasticas necessitates, maxime contra Eustasium [Eustathium], qui dicebat quod nullus conjugatus, vel qui suis omnibus non renuntiaret, spem apud Deum habere posset, et alia hujusmodi blasphemia. Antiochenum in encæniis Antiochiæ factum est; in quo Patres XXX canones XXV statuerunt, quorum auctor fuit Eusebius Palæstinus episcopus. Laodicense concilium, in quo Patres XXII canones LIX statuerunt, quorum auctor fuit Theodosius episcopus. Sardicense concilium, in quo Patres LX canones XXI statuerunt, quorum auctor maxime fuit Osius Cordubensis episcopus, et sanctæ Romanæ Ecclesiæ legatus. Hic est ille Osius, qui vice S. Sylvestri papæ Nicæno concilio præfuit, qui et in Hispania usque ad tempus Constantii imperatoris duravit, qui tamen in ultimis, ut Severus Sulpicius in Chronicis suis testatur, satis inepte desipuit. Nam cum a legatis ejusdem Ariani imperatoris, sive Ariminensis concilii pro testimonio fidei inquireretur, si Nicæna synodus filium Patri *ὁμοούσιον*, id est consubstantialem, quod est Catholicorum, an *ὁμοιούσιον*, id est consimilem, tantum assereret, quod est Arianorum, tale fertur dedisse responsum; Utrumque recte dici. Unde deinceps nec Catholicis, nec Arianis erat acceptabilis. Regulæ quoque Sardicensis concilii, etsi Orientalibus sociantur, magis tamen apud Latinos quam apud Græcos inveniuntur. De hoc concilio B. Augustinus Eleusio et Clorio scribens testatur sibi magis illud videri Arianorum fuisse quam Catholicorum, eo quod catholici pontifices, Athanasius, inquam, et Julius in libro ejusdem concilii reperiuntur improbi. Nos tamen nequaquam prædictos canones de eodem concilio refutare debemus, quos utique sancta Romana Ecclesia veneratur, quos et Nicæna synodus a prædicto Osio recitatos audisse et confirmasse refertur. Hæc igitur sunt Orientalia concilia, quæ ante Chalcedonensem synodum facta leguntur, unde et ab eadem confirmata non dubitantur.

Sciendum autem Orientalium conciliorum multas editiones sive translationes reperiri de Græco in Latinum. Quippe Philo et Evaristus Constantinopolitanam de Græco in Latinum synodum transtulisse leguntur. Item quidam Dionysius Stephano episcopo canonum Orientalium conciliorumque multas editiones transtulisse scribitur. Item Eugippius abbas eosdem canones de Græco in Latinum vertit, ut eruditissimus vir Cassiodorus ex senato-

monachus in libro De Illustribus viris, cap. 23, testatur. « Eugepius [Eugipius], inquit, in dialectica quondam meus collega, petitus a Stephano Salonitano episcopo, ex Græcis exemplaribus canones ecclesiasticos moribus suis pares, ut erat planus atque disertus, magna eloquentiæ luce composuit, quos usu celeberrimo Ecclesia Romana complectitur. Hos etiam oportet vos monachos assidue legere, ne videamini tam salutare ecclesiasticas regulas culpabiliter ignorare. » Beatus quoque Isidorus in Collectario suo de canonibus, quatuor editiones Nicæni concilii compaginavit; duas vero vel tres reliquis Orientalibus conciliis ascripsit.

Sed harum editionum illam nos maxime sequimur quæ cæteris emendatior et apostolicæ sedi acceptior videtur, videlicet quam beatus papa Adrianus per manum Caroli imperatoris Occidentalibus direxit Ecclesiis. Nec otiose notandum quod multa obscura per diversarum collationem editionum sæpenumero declarantur, ut illud de Nicæno concilio, quid sit *subintroducitur mulier*? hoc alia editio apertius ponit, id est, *extraneam*. Ac si dicat: « Clericus nullam feminam habeat secum extraneam: sed tantum, matrem, vel sororem, vel *ziam*, » quam iterum alia editio apertius vocat *amitam*. Tusci enim pro *amita*, dicunt *ziam*. Item, in eodem concilio, « quod diaconis manus impositionem habere negantur, » non nisi de Paulianistarum diaconis intelligere ex diversis translationibus edocemur. Nam diaconis Catholicorum manus impositionem habent, juxta Chalcedonense concilium. Item, in concilio Laodicensi legitur, « ne ordinationes fiant sub conspectu audientium; » quod alia editio expressius dicit *catechumenorum*. Nam catechumeni quorumlibet sacramentorum confectioni interesse prohibentur. In hunc ergo modum, multa ibi obscure dicta per te ipsum investigare poteris, si diversas editiones studiose perscrutari curaveris. Sed hæc fortasse a scientioribus, quasi non necessario notata deputantur; nostri tamen similes hoc attendere debent, quos aliquando in hujusmodi hæcere non diffidimus, sicut et nos sæpissime fecimus.

Occidentalia autem illa dicuntur quæ in parte Occidentis facta monstrantur, ut Africana, Gallicana, sive in Hispaniis celebrata. Et Africana dicuntur pene omnia quæ Carthagine facta sunt; quorum primum XI episcoporum sub Constantio imperatore XIV capita constituit, quorum auctor fuit Gratus Carthaginensis episcopus. Secundum Carthaginense concilium sub Valentiano Augusto, æra ccccxxviii habitum, xiii capita constituit, quorum auctor fuit Genelius [Genedius] Carthaginensis episcopus. Tertium Carthaginense concilium a XLVII episcopis habitum, æra ccccxxxv, canones L constituit, quorum auctor fuit Aurelius Carthaginensis episcopus cum S. Augustino Hipponensi episcopo. Quartum Carthaginense concilium sub Honorio Au-

A gusto a ccciv episcopis habitum, æra ccccxxxvii, canones ciii constituit, quorum auctor fuit idem Aurelius cum S. Augustino. Quintum Carthaginense concilium ab episcopis lxxiii habitum, æra ccccxxxix, canones xv constituit, quorum auctor idem Aurelius fuit. Sextum Carthaginense concilium tempore Honorii XII et Theodosii VII Augustorum ab episcopis cccxvii habitum, æra cccclv, capita xiii constituit, ubi actum est ut Nicænum concilium ab Orientalibus episcopis peteretur; cui synodo legati sanctæ Romanæ Ecclesiæ Faustinus episcopus, Philippus et Asellus presbyteri præfuerunt ex parte Zosimi papæ, cum prædicto Aurelio et S. Augustino. Septimum Carthaginense concilium tempore Honorii XII et Theodosii VII Augustorum (1060), ab episcopis xviii, æra qua supra habitum, canones v constituit, cui synodo prædicti sedis apostolicæ legati præfuerunt cum Aurelio et S. Augustino. Octavum Africæ concilium in Milevitana civitate sub Honorio Augusto ab episcopis ccciv habitum, æra ccccxlx, Pelagianam hæresim cum octo capitibus anathematizavit, deinde, xxviii canones constituit; cui synodo item Aurelius et S. Augustinus episcopi præfuerunt. Horum autem conciliorum statuta ab Africanis Patribus Romano pontifici ad confirmandum directa leguntur; quæ etiam adhuc in Romanis exemplaribus, in duobus Breviariis collecta reperiuntur. Unum, quod cum subscriptione cccxvi episcoporum; utrumque autem cum apostolica auctoritate firmatum. Eadem etiam Breviaria beatus Adrianus cum prædictis Orientalibus conciliis Carolo imperatori Romæ ad dispositionem Occidentalium Ecclesiarum tradidisse legitur. Ergo et nos eadem pro authenticis recipere et observare necessario debemus quæ apostolica auctoritate firmata Ecclesiisque ad observandum directa indubitanter percepimus.

Æra autem hujusmodi conciliis præfixa pro anno Dominicæ Incarnationis intelligitur, quæ juxta Isidorum ab ære denominatur, eo quod anni apud antiquos ære notarentur, cum et indictiones instituerentur. Sed quia æs caret aspiratione, ab ἄρα, id est, nomine Junonis, id est aeris, tractum videtur, infra quæ maxime tempora variantur (*sic*). Et notandum quia Chronica pauciores annos ab Incarnatione Domini conciliis ascribunt, quam in titulis eorum reperiuntur: illa, inquam, Chronica, quæ dominus Heremannus, egregius calculator et temporum subtilissimus indagator, ex diversis Chronicis et historiis diligentissime composuit; quæ usque ad MLIV Dominicæ Incarnationis annum fideliter perduxit. Nam in illis secundo universali concilio, videlicet Constantinopolitano primo, cccclxxx annus ascribitur; cui in titulo ccccxxviii attribuitur. Item in illis tertio universali concilio, id est Ephesino, ccccxxx videlicet annus adjicitur; cui in titulo cccclxxxviii sociatur. Item, in illis Chalcedonense concilium sub ccccl anno ponitur; cui in titulo cccclxxxix ascri-

(1060) Videtur deesse vox *consulum*.

bitur. Nempe æra in his titulis xxxvii annorum plus A
habet quam reperitur in Chronicis.

Hæc quoque diversitas et in Africanis, et in aliis Occidentalibus conciliis sæpenumero invenitur, quibus item æra præfigitur. Qualibet autem occasione hujusmodi diversitas evenerit, nequaquam tamen nobis fidem rerum impedire debet; cum et in ipsis sacris litteris diversa temporum prænotatio nullo modo rerum veritatem impediit. Nam in illis LXX Interpretum auctoritas ab Hebraica veritate in numero annorum adeo discordat ut ab origine mundi plus mille annorum quam illa in nativitate Domini ponat. Familiaris utique chronographis hujusmodi diversitas, nec lectores multum inde curant; dum tantum ea quæ legerint indubitata veritatis esse cognoverint.

Sciendum tamen quia majores nostri scripta adnotatione temporum firmare consueverunt; sicut et Romanæ leges quas suscepit Ecclesia præcipiunt. Dicunt enim: « Si qua post hæc edicta sive constitutiones sine die et consule fuerint deprehensæ, auctoritate careant. » Hinc est quod sancti Patres etiam ecclesiasticis statutis sive scriptis diem et consulem assignare solent, annumque ipsius consulis sive consulum signanter ascribunt; ut illic, Honorico duodecies, et Theodosio septies, subauditur consulatu annuato, factum est vi Carthaginense concilium. Africani quoque canones præcipiunt ut litteræ quas episcopi ab ordinatoribus suis accipiunt, diem et consulem habeant, ut tempus suæ ordinationis semper attendant, nec his qui prius ordinati sunt temere se præferant: sed ecclesiastica instituta non tam ex temporis sive consulis adnotatione quam ex apostolica et universalis assensione tantum firmitatis acceperunt, ut nequaquam de eorum auctoritate dubitetur. Quapropter et nos eorum auctoritati præjudicare non debemus, etiamsi certum tempus institutionis eorum ignoremus. Notandum quoque quia æra nonnunquam abusive pro capitulo ponitur, ut in illo scripto Toletani concilii, ubi de ordine tenendæ synodi tractatur.

Gallicana quoque concilia plura sunt, et in pluribus locis congregata; quorum Arelatense in primis ponitur. Primum igitur Arelatense concilium, tempore Constantini imperatoris et Nicæni concilii ab episcopis dc habitum, et ad confirmandum S. Sylvestro papæ directum, xxii Canones statuit, quorum auctor S. Marinus Arelatensis episcopus fuit. Secundum Arelatense concilium ab episcopis diversarum provinciarum xxxii habitum canones xxv constituit; cui synodo Theodorus episcopus ex Dalmatia et Agathon diaconus S. Sylvestri papæ legati cum S. Marino Arelatensi episcopo præfuere; in qua etiam fuit Cæcilianus Carthaginensis episcopus. Tertium Arelatense concilium sub Marciano Augusto ab episcopis xiv habitum, æra ccclxi, canones iv constituit, quorum auctor S. Cæsarius Arelatensis epi-

scopus fuit. Valentinum concilium tempore Gratiani et Valentiniani imperatoris ab episcopis xx habitum, æra ccccxi, canones iv constituit; cui synodo Fegadius episcopus præfuit. Taurinancium [Taurinatense] concilium vii canones constituit, habitum tempore Felicis hæretici, cujus mentionem facit Regiense concilium ab episcopis xiii sub imperatore Theodosio Minore et Valentiniano habitum, æra ccclxxvii, canones vii constituit, cui synodo S. Hilarius episcopus præfuit. Arausicum concilium ab episcopis xvii tempore Theodosii Minoris habitum, æra ccclxxix, canones xxix constituit, quorum auctor S. Hilarius episcopus fuit. Vasense concilium (1061) apud Auspicium episcopum sub Theodosio minore, æra ccclxxx, canones x constituit. B Agathense concilium anno xxii Alarici regis ab episcopis xxiv habitum, æra dxiv canones lxxi constituit, quorum auctor Gozarius episcopus fuit. Aurelianense concilium ab episcopis xxviii habitum, canones xxvii constituit, cui concilio Defrodus episcopus præfuit. Hucusque de Gallicanis conciliis; deinde videamus de Hispanis.

Eliberitanum concilium, tempore Constantini imperatoris ab episcopis xviii habitum, canones lxxxi constituit, cui Osius Cordubensis episcopus interfuit. Tarraconense concilium anno vi Theodorici regis ab episcopis x habitum, æra dxvi canones xiii constituit, cui Joannes episcopus præfuit. Gerundense concilium anno vii Theodorici regis ab episcopis vii habitum, æra dxvii, canones x constituit. C Casaraugustanum concilium ab episcopis xii habitum canones viii constituit cui Fetadius [Fitadius vel Sira-dius] episcopus præfuit. Ilerdense concilium anno xv Theodorici regis ab episcopis viii habitum, æra dxxiv canones xvi constituit, cui Sergius episcopus præfuit. Valentinum concilium, anno xv Theodorici regis ab episcopis vi habitum, æra qua supra, canones vi constituit, cui Celsinus episcopus præfuit.

Primum Toletanum concilium sub Arcadio et Honorio imperatoribus ab episcopis xviii habitum canones xxi constituit, cui Patroinus præfuit. Secundum Toletanum, anno v Amalrici regis apud Montanum episcopum ab viii episcopis habitum, æra dlxvi canones v constituit. Tertium Toletanum concilium, anno iv Richaredi regis ab episcopis lxxii habitum, æra dcxxvii Arianam hæresim anathematizavit et omnes qui concilia omnium orthodoxorum episcoporum consona quatuor principalibus synodis non receperunt, deinde capita xiii constituit. Quartum Toletanum concilium anno iii Sisenandi regis a lx episcopis, æra dclxxxi canones lxxv constituit. Quintum Toletanum concilium tempore Suintilæ regis ab episcopis xxiv habitum, æra dclxxxiv, canones ix constituit. Sextum Toletanum concilium, anno ii Suintilæ regis ab episcopis vi habitum, æra dclxxxv, canones xix constituit, cui Solva [Silva, Selva] Narbonensis episcopus præfuit.

(1061) Tom. I Concil. apud Urbicum.

Septimum Toletanum concilium anno v Cindasiundi A [Chindasiundi] regis ab episcopis xxx habitum canones vi constituit. Octavum Toletanum concilium xxxii canones constituit. Nonum Toletanum concilium anno vii Recesuindi regis ab episcopis xvi habitum, æra dccciv, canones xvii constituit. Decimum anno ix Recesuindi regis ab episcopis xviii habitum, æra dcccvi, canones x instituit, cui Eugenius Toletanus episcopus præfuit. Undecimum anno iv Wambani regis ab episcopis xvii, æra dccciv, canones xvi constituit, cui Quiricus Toletanus episcopus præfuit. Duodecimum, anno i Ervigii regis ab episcopis liii, æra dcccix, ab Idibus Januarii usque ad viii Kalendas Februar. habitum, canones xiv constituit, cui Julianus Hispalensis episcopus præfuit.

Primum Bracarense concilium, anno iii Arimarij [Ariamii] regis ab episcopis vii habitum, currente æra dlix, capita xvii contra Priscillianistas promulgavit; deinde xxii canones constituit. Secundum Bracarense concilium, anno ii Miri [Mironis vel Ariamini] regis ab episcopis xii habitum, currente æra dcx, canones x constituit, cui Martinus Bracarenensis episcopus præfuit. Tertium Bracarense concilium xi episcoporum, Orientalium Patrum cum eodem Martino excerptis et emendatis subjecta lxxiii capita. Quartum Bracarense concilium, anno iv Wambani regis ab episcopis ix habitum, æra dccciv canones viii constituit, cui Isidorus Hispalensis episcopus interfuit.

Primum Hispalense concilium anno v Richaredi C regis ab episcopis vi habitum, æra dcccviii, canones iii constituit; cui Leander Hispalensis episcopus præfuit, ad quem sanctus Gregorius Moralia scripsit. Secundum Hispalense concilium, tempore Sisebuti regis ab episcopis viii habitum, æra dcccvii, canones xii constituit subjectis xlvi capitibus de fide; cui concilio B. Isidorus Hispalensis episcopus præfuit, qui corpus canonum compaginavit. Hucusque concilia Hispaniarum.

Hæc sunt ergo diversarum provinciarum concilia, quæ prædictus Isidorus in Collectario suo de canonicis diligentissime descripsit; quem utique Collectarium si quis studiose perlegerit, plenissime illa, quæ nos summatim supra tetigimus, se invenisse gaudebit.

Præter hæc autem plura inveniuntur concilia, ut Moguntiense, Nannetense, et alia huiusmodi sexcenta quæ tamen nequaquam contemnere debemus, cum multa in his ecclesiasticæ dispositioni necessaria reperiamus; præsertim cum et Romani pontifices illa per provincias celebrari iusserint, eaque suis legationibus auctorizare consueverint. Hoc vero generaliter in quibuslibet provincialibus conciliis est observandum, ut illi a semper capita recipiamus quæcunque apostolicis et universalibus institutis consonare, et ecclesiasticæ utilitati competere videamus. Nam sancti Patres sub districto anathemate illum damnasse leguntur quicumque orthodoxorum Patrum statuta non receperit quæ universalibus conciliis consonare

perspexerit. Per contrarium autem nusquam illa recipere debemus quæcunque apostolicis et universalibus institutis adversari percipimus, ne itidem sub inevitabili anathemate pereamus. Beatus enim Gregorius papa primus omnes a principalibus conciliis dissentientes in synodica sua anathematizavit. Idem alibi omnia sacris canonibus adversa sub anathemate damnavit. Illis utique sententiis illi indubitanter multantur, quicumque aliquid in canonicam auctoritatem recipere præsumunt quod authenticis sanctionibus adversari deprehendunt. Beato quoque Augustino asserente didicimus quod illa concilia quæ per singulas regiones vel provincias fiunt, plenariorum conciliorum auctoritati, quæ ex universo orbe Christiano fiunt, sine ullis ambagibus cedunt.

B De auctoritate autem ipsorum pontificalium decretorum nulla nobis dubitatio relinquitur, cum et ipsa universalia concilia auctoritatem exinde perceperint, nec aliunde synodicam firmitatem habere poterint. Hæc ergo et nos irrefragabiliter observare debemus, ut apostolici Patres nobis ex apostolica auctoritate præceperunt, per quam et aliorum statuta nobis ad observandum canonizasse leguntur, nempe beatissimi Patres nostri Damasus et Leo Magnus: quorum alter secundum universale concilium, alter quartum, id est Chalcedonense concilium, apostolica auctoritate firmavit. Ipsi, inquam, eadem auctoritate et eadem voce ita generaliter decrevere: « Omnia, inquit, decretalia prædecessorum nostrorum, quæ de ecclesiasticis ordinibus et canonum promulgata sunt, disciplinis, ita omnibus episcopis a cunctis generaliter sacerdotibus custodiri debere mandamus, ut si quis in illa commiserit, veniam sibi deinceps noverit denegari. » Idem Damasus alibi omnibus episcopis scribens: « Observetur, inquit, ab omnibus ut illa semper, quæ apostolica institutione et Patrum traditione sunt constituta, sub metu irrefragabili auctoritate teneantur. » Item beatus Agatho papa, qui iv universalem synodum per legatos suos instituit, et institutam apostolica auctoritate firmavit: « Sic, inquit, omnes apostolicæ sedis sanctiones accipiendæ sunt, tanquam ipsius Petri divina voce firmatæ. » Item successor eorum beatus Nicolaus papa primus synodo generali præsidentis, ejusdem synodi iudicio D decrevit « ut etiam anathema esset quicumque decreta a Romano pontifice promulgata contempsisset. » Sanctus quoque Adrianus papa etiam reges anathematizat quicumque sedis apostolicæ decreta violare non formidant.

His ergo testimoniis satis edocemur quæ indubitanter apostolicis institutis obedire debeamus.

Hæc sunt igitur ecclesiastica statuta tam in conciliis quam in pontificalibus decretis, quibus Ecclesiastica disciplina a temporibus apostolorum instituta et hucusque propagata non dubitatur.

Hi sunt ecclesiastici canones, qui sacerdotum proprie dicuntur, ut lex Moysi, lex Judæorum. Unde S. Cælestinus papa: « Nulli, inquit, sacerdotum liceat suos ignorare canones, nec quidquam facere

quod sanctorum legibus possit obviare. » Proprie, A inquam, sacerdotum non incongrue dicantur, cum eorum speciale sit officium ut sibi et aliis secundum canones providere, et, si quid perperam committitur, secundum eosdem emendare conentur. Unde et a S. Cœlestino papa eos ignorare prohibentur. Nam nequaquam vel se vel alios secundum canones informare possent, si canonum informationes ignorarent. Quapropter sacerdotibus necessaria est scientia canonum. Hanc autem nobis ita potissimum comparare poterimus, si eos frequenter legere, et in legendo competentiam sensus inquirere studeamus. Nam quamvis sacri canones apertam videantur præterdere litteraturam, multa tamen in eis obscura reperiuntur, quæ a negligentioribus aliquando lectoribus quasi minus idonea deputantur, quæ aptissima sunt, si competenter intelligantur.

Ut illud Nicæni concilii de mutatione episcoporum : xi hujus concilii capite, penitus prohibetur « ne episcopus de civitate in civitatem transmigret. » Item beatus Damasus papa post Nicænum concilium omnibus episcopis scribens tam districte mutationem episcoporum prohibuit, ut transmigrantem sub excommunicatione in locum suum revocaverit, cui etiam sacerdotale officium interdixit quandiu ille viveret, si quem forte successorem infra suam transmigrationem accepisset.

Sanctissimi autem martyres et apostolici pontifices Evaristus, Callistus et Antherus ante Nicænum concilium, quisque in suo tempore, omnibus C episcopis scribens, mutationem episcoporum licitam fore docuerunt. Ex quibus S. Antherus multos sanctos Patres de loco in locum translatos numeravit, ut Petrum de Antiochia Romam, et Eusebium de quadam parva civitate Alexandriam. Sed hanc diversitatem ita simpliciter intelligere possemus ut illud necessitati persecutionis, istud autem libertati pacis ascriberetur, si nusquam et in pacis tempore hujusmodi permutatio facta reperiretur. Quod quia persæpe et modo solet evenire, aliam expositionis competentiam inquiremus, præcipue illam qua sanctos Patres et in pace et in persecutione ad invicem concordasse monstramus.

Dicat ergo sanctus Antherus quid de mutatione episcoporum sibi videatur : « Non transit de civitate in civitatem nec transfertur de minori ad majorem qui hoc non ambitu nec propria voluntate facit, sed aut vi a propria sede pulsus, aut necessitate coactus aut utilitate loci vel populi, non superbe, sed humiliter ab aliis translatus et inthronizatus est. Nam sicut episcopi habent potestatem ordinare regulariter episcopos et reliquos sacerdotes, sic, quoties utilitas aut necessitas exegerit, supra dicto modo et mutare et inthronizare potestatem habent, non tamen sine sacrosanctæ Romanæ sedis auctoritate et licentia. Alia etenim est causa utilitatis et necessitatis, et alia avaritiæ et præsumptionis aut propriæ voluntatis. » Ecce quam aperte vir iste apostolicus nobis insinuat quid de mutatione

episcoporum intelligere debeamus: videlicet ut præsumptuosam et ambituosam mutationem cum Nicæno concilio damnemus; necessariam vero et utilem cum apostolica auctoritate recipiamus.

Item, S. Callistus papa : « Mutandus, inquit, episcopus, non per se hoc agat, sed, fratribus invitatus, cum auctoritate hujus sanctæ sedis faciat, non tamen ambitus causa, sed aut necessitate aut utilitate. » Item, S. Evaristus : « Episcopus, inquit, non dimittat Ecclesiam absque inevitabili necessitate, aut apostolica vel regulari mutatione, et alteri se jungat, ambitus causa. » Et hi, utique apostolici, cum Nicæno concilio in mutatione episcoporum ambitionem damnaverunt; necessitatem vero et utilitatem admittendam docuerunt.

B Nec mirandum quod Nicænum concilium non tam signanter ut antiqui Patres necessitatem et utilitatem exceperit, cum mutationem episcoporum tam simpliciter prohibuerit. Nam ante Nicænum concilium creberrimæ persecutiones episcopos de loco in locum mutari sæpissime compulerunt. Nec ibi locum ambitio habere poterat, ubi potissimum ille ad martyrium ducebatur qui aliis præeminere videbatur. Hoc utique sancti Romani pontifices verum esse testantur, qui pene omnes ante Nicænum concilium martyrio coronati leguntur. A tempore autem Nicæni concilii, sedata persecutione aliquantulum non, tam necessaria videlatur mutatio episcoporum, cum jam liberum esset quemlibet suis ovibus præsidere, vel, ubi deesset, alium secundum canonem ordinare. Non ergo mirandum si Nicæni Patres non, ut antiquiores, in sua prohibitiõe aliquid exceperint, cum jam non tam rationabilem exceptionis causam habuerint; præsertim cum necessario jam ambitus notarentur quicumque jam non necessario alienam sedem ambire viderentur.

Sed Sardicense concilium, cui Osius Magnus, ut Nicæno concilio, præfuisse legitur, et sententiam ejusdem concilii de mutatione episcoporum ita exposuisse videtur. Prohibet enim, capite primo, « ne quis episcopatum mutet per ambitum, cumque qui ita mutaverit etiam laica communione privat. » Hinc B. Leo papa I, Anastasio Thessalonicensi episcopo scribens, deliberat ut « proprium locum perdat et alienum non detineat quicumque, despecto proprio, alienum per ambitionem obtinere desiderat. » Si ergo ita sententiam Nicæni concilii intellexerimus, nequaquam in hoc alicui rationabili episcoporum mutationi contradicemus, sicubi etiam in nostro tempore hujusmodi necessitas exegerit, et apostolica auctoritas fieri consenserit.

Item sancti Patres frequentissime prohibent ne oves suum pastorem, nisi in fide erraverit, accusent, subditosque accusatores prælatorum excommunicandos et infamia notandos censuerunt. Beatus autem Gregorius, scribens Joanni Corinthiorum episcopo, Paulum, Euphemium, Thomam, Clementium clericos damnavit, eo quod proprium episcopum pro quo iam crimine accusare non obediunt.

Idem etiam apostolicus Dodavenæ civitatis episcopi, a clericis suis pro corporali crimine accusati atque convicti, depositionem in tantum confirmavit, ut eum etiam communione privandum judicaret, si deinceps aliquid de episcopatu vel loqui præsumeret.

Sed hæc nequaquam ad invicem contraria judicabimus, si superiorem sententiam competenter intelligere curabimus, videlicet ne oves suum pastorem ex propria temeritate ullatenus accusare præsumant, nec tamen superiori potestati hæc eis canonice præcipienti superbe resistant, minime quidem illi potestati quæ ipsos damnare poterit, si ei contra proprium episcopum obedire noluerint. Sic igitur intelligitur : « Nec subditi prælatos temere accusabunt, nec superiori potestati contumaciter resultabunt. » Hujusmodi adapertionem intellectus et in ipsa sacra Scriptura nonnunquam necessario requirimus, uti in illo : « Non occides (*Exod. xx*). » Si enim illud nimis simpliciter intellexeris, ipsa lex sibi repugnabit, quæ sæpissime alibi reos morte multari cæcevit. Ipse quoque Deus, qui legem instituit, sæpe multos occidi præcepit. Ne ergo Deum uspiam contraria præcepisse blasphemus, prædictam sententiam consideratius necessario intelligere debemus, scilicet ea consideratione ne aliquis ex propria præsumptione occidat; Deo autem, si hoc per se, sive per legem Dei præceperit, obedire non renuat. Ita enim B. Augustinus in lib. 1 De civit. Dei, exponit, juxta quem non ipse occidit quisquis in hoc ministerium jubenti obedit. Sic ergo, et in accusatione, subditorum non obedientiam, sed præsumptionem proscriptam competenter intelligimus. Multis sane ecclesiasticis correctionibus in concessionem hujusmodi accusationis prospectum non dubitamus. Nam prælati necessario et sibi et subditis tanto magis prospiciunt, quanto magis se et per accusationem subditorum percelli posse non dubitabunt. Nec parum ecclesiasticæ disciplinæ derogaretur, si nusquam hujusmodi accusatio concederetur. Nam pauci prælati illius perfectionis invenirentur, qui non tanto magis et se et subditos in disciplina negligenter, quanto magis se per accusationem eorum ad aliquod judicium coercendos desperarent. Subditi tamen nequaquam hoc absque majoris potestatis auctoritate præsumant, ne dignam suæ damnationis sententiam juxta statuta sanctorum Patrum excipiant.

Sciendum autem, quod subditi pro propria injuria et hæresi prælatum suum accusare non prohibentur, juxta illud Symmachi papæ ad Cæsarium episcopum : « Oves, inquit, suum pastorem accusare non possunt, nisi pro hæresi aut propria injuria. » Hinc Africani canones, apostolica auctoritate promulgati et confirmati, enumeratis omnibus quibus accusandi licentia denegatur, statim subinferrunt : « His tamen omnibus in propriis causis accusandi licentia non denegatur. »

Item sancti Patres sæpissime decernunt ne quis absens judicetur, ut beatus Zephyrinus papa : « Quia hoc, inquit, et divinæ et humanæ leges prohibent. »

Item Felix papa omnibus episcopis scribens : « Absente, inquit, adversario, non audiatur accusator, nec sententia absente alia parte a iudice dicta ullam obtinebit firmitatem. » Item sanctus Cornelius papa : « Omnia, inquit, quæ adversus absentes in omni negotio aut loco aguntur, judicantur, omnino evacuabuntur, quoniam absentem nullus addicit nec ulla lex damnat. » Zosimus autem papa, in ordine XLIII, cum ccxvii episcopis Africani concilii, quemlibet accusatorem sive accusatum, etiam absentem, communione privavit, quicumque post canonicam vocationem venire contempsisset. Item Bonifacius papa, successor ejus, de contumaciter absente decrevit ne dilationem sententiæ de absentia lucraretur. Beatus quoque Gregorius Maximum præsumptorem Salonitanum non solum pro illatis criminibus, sed etiam pro absentia damnandum judicavit, eo quod canonice vocatus venire distulerit. Item Theodorus papa, Paulo Constantinopolitano scribens, præcepit ut Pyrrhum ejusdem quondam sedis episcopum absentem damnaret : « Quia, inquit, præsentia ejus necessaria non est, cujus excessus præsens est. » Item Felix papa Acacium Constantinopolitanum absentem damnavit, cujus sententiam beatus Gelasius, successor ejus, irrefragabili approbatione canonicam monstravit. Nec plane dubitaverim quin plures inveniantur qui ita absentes sententiam damnationis exceperint, quam qui præsentem canonicam examinationem et damnationem exspectaverint. Harum autem sententiarum diversitatem facile concordabimus, si superiorem sententiam de absente non judicando ad illum solummodo referamus, cujus causa adhuc ventilanda videtur, qui locum respondendi potius non habuit quam canonice oblatum refutaverit. Nam si canonice vocatus venire contempsisset, nec tamen canonicam excusationem prætenderet, tam apud antiquos quam apud modernos etiam absens canonicè damnari posset. Si ergo ita exponimus utramque sententiam de absente, rationabilem esse videbimus ut et absens judicetur qui canonicam vocationem sive admonitionem contempsisse detegitur, et absens non judicetur de cujus contumacia adhuc dubitatur.

Sic ergo et in aliis canonum diversitatibus competentem sensum inquirere debemus, ne forte hujusmodi diversa, nonnunquam quasi repugnantia temere respuamus, quæ tamen ex apostolica auctoritate promulgata sive confirmata non ignoramus. Ita, inquam, intelligendi congruentiam indagare conemur, ne hujusmodi statuta uspiam sibi contraria interpretemur. Nam ipsi sancto Spiritui magnam injuriam irrogare videmur, si illa quæ ipse per sanctos Patres instituisse legitur, quasi contraria et ideo contemnenda interpretari non veremur.

Non solum autem exceptiones canonicarum institutionum, sed et integras earum descriptiones diligenter considerare et ad invicem conferre non tædeat, si ad plenam earum notitiam pervenire nos

libeat. Nam quælibet capita locis, suis considerata, nonnunquam satis aperte patebunt; quæ, per se inspecta, aut vix aut nullo modo competenter intelligi potuerunt. Ipsa enim circumstantia lectionis multa nobis præscribere solet, quæ unum singulare caput non habet, sine quibus tamen præcise intelligi non valet. Sed diversorum statutorum ad invicem collatio multum nos adjuvat, quia unum sæpe aliud elucidat. Consideratio quoque temporum, locorum sive personarum, sæpe nobis competentem subministrat intellectum; ut etiam diversitas statutorum nequam absurda vel contraria videatur, cum diversitati temporum, locorum sive personarum apertissime distributa reperiatur. Hoc utique lectori multum intelligentiæ suppeditabit, si hujusmodi statutorum originales causas singulari diligentia indagare non omittit. Ex tali enim indagazione multa rationabiliter instituta parebunt, quæ, ignoratis eorum causis, minus idonea videri potuerunt.

Hoc utique studiosissime indagandum, et indagatum memoriæ tenaciter commendandum: quid sancti Patres dispensatorie, quasi ad tempus servandum instituerint; quid etiam generaliter omni tempore tenendum censuerint. Alia enim ratio est eorum quæ dispensatorie instituta videntur, alia generalium. Unde beatus Innocentius papa ad Macedones episcopos scribens: « Quod necessitas, inquit, pro remedio reperit, necessitate cessante, debet utique cessare pariter quod urgebat; quia alius ordo est legitimus, alia usurpatio, quam ad præsens fieri tempus impellit. Et advertite, quod utique, ut dicitis, necessitas imperavit, in pace jam Ecclesias constitutas non posse præsumere. » Ilac ratione beatus Innocentius statutum Nicæni concilii de hæreticis cum ordine recipiendis non jam attendendum asseruit, eo quod necessitas illo tempore jam transierit quæ Nicænos Patres ita Novatianos recipere compulerit. Unde et Africani Patres, cap. 32, decreverunt ne Donatistæ cum ordine reciperentur, illis tamen exceptis per quorum susceptionem ecclesiasticæ utilitati consuleretur.

De his autem quæ non dispensatorie, sed generaliter instituta sunt, sanctus Leo papa primus omnibus episcopis scribens testatur: « Non, inquit, in cuiusquam persona prætermittendum est quod in generalibus statutis continetur. » Quæ etiam Gelasius papa semper regulariter custodienda iudicat, nisi aliqua vel rerum vel temporum perurgeat angustia. Nam et de his nonnunquam aliquid sanctos Patres remisisse leguntur pro necessitate temporum, ut in ordinatione sancti Ambrosii, quem ex neophyto ordinaverunt: quod tamen generaliter canonum instituta prohibuerunt. Item idem Leo, qui supra, quosdam ex laicis ordinatos in episcopatu confirmavit, licet et hoc sancti Patres generaliter jam prohibuerint.

Cum autem aliqua rationabilis causa occurreret quæ sacros canones aliquantulum temperari exegerit, semper illa ejusdem Leonis sententiæ ad Rusti-

cum Narbonensem episcopum fideliter est tenenda: « Sicut, inquit, quædam sunt quæ nulla ratione convelli possunt, ita nonnulla sunt quæ aut pro consideratione ætatum, aut pro necessitate rerum oporteat temperari; illa semper conditione servata ut, in his quæ vel dubia fuerint vel obscura, id noverimus sequendum quod nec præceptis Evangelicis contrarium, nec decretis sanctorum Patrum invenitur adversum. »

Hanc autem facultatem temperandorum sive mutantorum canonum Romano pontifici potissimum adjacere non dubitamus, ut sancti Patres docuerunt. Nam beatus Gelasius et Nicolaus papa I in decretis eorum, Symmachus vero in generali synodo, diverso quidem tempore, sed eadem voce de Romani pontificis auctoritate protestati sunt. « Necessaria, inquit, rerum dispositione constringimur, et apostolicæ sedis moderamine convenimur sic canonum Paternorum decreta librare, et retro præsulum decessorumque nostrorum præcepta metiri, ut quæ presentium necessitas temporum restaurandis Ecclesiis deposcit, adhibita consideratione diligenti, quantum potest fieri temperemus. »

Nec mireris si Romani pontifices hanc semper peculiariter habuerint potestatem ut canones pro tempore dispensarent. Ipsi enim sunt auctores canonum, et illa sedes semper habuit hoc privilegium ut ligatum vel solutum sit quidquid ipsa ligaverit vel solverit. Unde, juxta attestationem sanctorum Patrum, omnibus Ecclesiis præeminet, et de omnibus judicare potest. Hoc utique privilegium nulla indignitas præsidium imminuere poterit, attestante beatissimo papa Leone: « Etsi, inquit, nonnunquam diversa sunt merita præsulum, jura tamen permanent sedium, quibus possunt æmuli perturbationem aliquam fortassis inferre, non tamen possunt minuere dignitatem. » Nec ipse sanctus Petrus, nedum aliquis Romanæ sedis episcopus, aliquem suum successorem, aliquo præjudicio, ea potestate privavit, quin eadem auctoritate omni Ecclesiæ, non solum antiquis, sed et novis institutis, nunc lenius, nunc æverius consulere posset, imo deberet, prout temporis suo opportunum fore videret. Hoc utique singularia Romanorum pontificum decreta testantur, in quibus ipsi suorum temporum necessitatibus diverso modo consuluisse leguntur. Nicæni quoque canones Romani pontificis privilegium ratum esse voluerunt, cum ad exemplum ejus etiam omnium provinciarum privilegia iudicarent observanda.

Nequaquam ergo aliquid Romanus pontifex contra canones agit, si quando illos, pro consideratione temporum, nunc intendit, nunc remittit, cum et ipsi canones tale privilegium indubitanter concesserint, si et alii episcopi, etsi nullo modo, ut præsul apostolicus, vel canones instituire, vel jam institutos judicare valeant, aliquando tamen, pro modulo suo, aliqua statuta temperant, et hoc maxime in legibus penitentium, quod etiam ipsi canones illis concedunt. Nam Nicænum concilium episcopis conce-

sisse legitur ut digne pœnitentes humanius tractentur, et canonicam severitatem in eis aliquatenus mitigent. Debent enim juxta Innocentium papam attendere confessionem pœnitentis, et fletus et lacrymas corrigentis, ac tunc jubere dimitti, cum congruam viderint satisfactionem. Nam, juxta Augustinum, in hujusmodi pœnitentia, non tam mensura temporis quam doloris est attendenda. Nequaquam autem ecclesiastica disciplina subsistere posset, si non pœnitentia apostolicam illam auctoritatem haberet de canonibus quam supra retulimus. Nam pœnitentium Patrum statuta ecclesiasticam disciplinam non tam instituerent quam confunderent, si nulla ratione a successoribus eorum immutari possent, cum tamen necessitas temporis nunc mitius nunc severius incedendum persuadeat. Quod illum non latebit qui pœnitentium Patrum et subsequentium statuta diligenter investigare curaverit. Nempe, si B. Gelasius numerum annorum quos sui antecessores singulis gradibus pœnitentibus imminuere non posset, penuriam clericorum sui temporis per presbyteros ex laicis infra annum maturatos nullo modo succurrisset. Item, si moderni pontifices antiquorum rigorem canonum super lapsos sacerdotes remittere nequissent, ipsa Christiana religio destituta sacerdotali officio penitus stare non posset, cum jam pene nulli sacerdotes, nisi criminaliter lapsi, reperiantur; quos antiqui canones deposuisse leguntur.

Sciendum sane quod Romani pontifices semper magis antiqua exsequi et observare quam nova instituerè, nisi aliqua rationabilis causa perurgeret, consueverunt. Unde beatus Gelasius papa ad episcopos Dardaniæ: « Nullus, inquit, jam veraciter Christianus ignorat, uniuscujusque synodi constitutum (quod universalis Ecclesiæ probavit assensus), nullam magis exsequi sedem præ cæteris oportere quam primam, quæ unamquamque synodum et sua auctoritate confirmat, et continuata moderatione custodit. » Hinc sanctus Leo papa: « Ad meum, inquit, tendit rea-

Atum, si paternarum regulæ sanctionum, quæ ad totius Ecclesiæ regimen, spiritu Dei instructe, sunt conditæ, me, quod absit! connivente violentur. » Item Julius papa, Orientalibus episcopis scribens (*epist. ad Orient. circa finem*): « Instituta, inquit, apostolorum et apostolicorum virorum contemnere nolite. Canones habetis, his frumini; satis enim indignam est quemquam pontificum vel ordinum subsequentium hanc regulam refutare quam beati Petri sedem consequi videat, et docere. Multum convenit ut totum corpus Ecclesiæ in hac sibi met observatione concordet, quæ inde auctoritatem habet ubi Dominus Ecclesiæ totius posuit principatum, dicente Scriptura: Ordinavit in me charitatem (*Cant. II*): » Et iterum: « Omnia cum ordine fiant (*I Cor. XIV*). »

Eandem sententiam beatus Gelasius in generali decreto, de ecclesiasticis institutis ad omnes episcopos scribens, deprompsit: « Cum nobis, inquit, contra salutarium reverentiam regularum cupiamus temere nihil licere, et cum sedes apostolica super his omnibus, favente Domino, quæ paternis canonibus sunt præfixa, pio devotoque studeat tenere proposito, satis indignum est quemquam pontificum vel ordinum subsequentium hanc observantiam refutare quam beati Petri sedem consequi videat et docere; satisque conveniens est ut totum corpus Ecclesiæ in hac sibi met observatione concordet, quam illic vigere videt ubi Dominus totius Ecclesiæ posuit principatum. In hoc utique sancti Romani pontifices aliis pares esse voluerunt, quod non tam novæ institutionis auctores quam veteris exsecutores existere studuerunt; quod non solum Romano, sed cuilibet episcopo Gelasius licere testatur.

Hactenus antiquæ membranæ. Quæ num totam Bernaldi lucubrationem nobis exhibeant, ambigo, ob finem tam abruptum, et nulla vel lectoris vel Gebhardi compellatione terminatum. Cui plenius et integrius exemplar obtigerit, is Bernaldum integriorem edat.

MONITUM EDITORIS PATROLOGIÆ.

Opusculis Bernaldi jam ex Greisero editis jungimus alia quæ primus in lucem emisit doctissimus Germaniæ sacræ editor. Deinde Chronicon Bernaldi, in quo multa de Gregorii VII rebus gestis, subjiciemus. Tengnagelii Syllogem sic ampliatam claudent opuscula quæ in indice Collectioni præfixo inscribuntur ultima.

MONITUM EDITORIS GERMANIÆ SACRÆ.

(II, 353.)

Hactenus edita Bernaldi opuscula; his jam illa subjungimus quæ publicam lucem necdum aspexerunt, ex membranaceo sæc. XII codice qui in bibliotheca nostra asservatur, deprompta. Est hic is ipse antiquus codex quo Simlerus in sua Bibliotheca, p. 96, sequentia Bernardi seu Bernaldi opera recenset, quæ inter primo loco occurrunt *Apologeticæ rationes contra schismaticorum objectiones ad Adalbertum Nemetensem præpositum; in quibus præcipue defendit quod ipse et alii monachi S. Blasii merito ab excommunicatis abs-*